

SLOVENSKÝ ASPEKT VARŠAVSKÉHO POVSTANIA

Juraj KASARDA

Abstract: *Slovak aspect of Warsaw uprising.* Study deals with activity of Slovaks in the Polish underground movement, reaching its peak in participation in Warsaw uprising. Its aim is to describe the participation of Slovaks and Slovak unit in Warsaw uprising. It explains how Slovaks appeared in the Polish capital, what was their position in the underground movement and which benefits was brought to them by Slovak citizenship on German occupied territory. Essay catches the events in Czeniaków where Slovaks participated. It maps situations in resistance movement and uprising from Slovak perspective.

Key words: Warsaw. Warsaw uprising. Slovak unit 535. Miroslav Iringh.

Poľsko-slovenská spolupráca v čase 2. svetovej vojny (Slovenský národný komitét, čata 535 Slovákov)

Už pred 2. svetovou vojnou žila na československo-poľskom pohraničí slovenská menšina a Slováci prichádzali do Poľska aj za prácou alebo tu študovali (najmä v Krakove).¹ Skupina Slovákov žijúca v Poľsku v období pred vypuknutím 2. svetovej vojny odmietala myšlienky, ktoré boli pod vplyvom Nemecka vnútené Slovensku. Videli v tom pokus o likvidáciu slovensko-českého priateľstva, ale aj pokus o likvidáciu kontaktov s inými slovanskými krajinami a najmä Poľskom. Postupom času ako reakcia na tieto a neskoršie udalosti² a ako odpoveď na podpísanie zmluvy medzi poľskou a československou exilovou vládou³ vznikol v polovici roku 1942 vo Varšave Slovenský národný komitét (SNK – Słowacki Komitet Narodowy). Ciele komitétu mali civilný, ale aj vojenský charakter. Najvyšším cieľom komitétu bola spolupráca aj na vojenskej úrovni s poľskou organizáciou Polska Walcząca. Bolo plánované, že vzájomná spolupráca bude prebiehať aj po vojne. Rezolúcia, ktorá predstavila a zhromaždila všetky snahy a ciele komitétu bola vydaná v roku 1943 a od chvíle jej vydania sa SNK dostal do priamej a otvorenej spolupráce s poľským podzemným hnutím.⁴ Navyše komitét mal za úlohu zoskupiť Slovákov, ktorí pracovali v poľskom podzemnom hnutí a boli roztrúsení v rôznych skupinách hnutia odporu.

Komitét bol zložený zo zástupcov slovenskej komunity vo Varšave, ktorí boli aktívne zapojení do hnutia odporu. Vedúcou osobnosťou komitétu sa stal Miroslav Iringh (s pseudonymom Stanko alebo Stanko z Nitry), zástupca vedúceho komitétu

1 PACZKOWSKA, Ilona, ed. Słowacy w Polsce. In *Polish Culture*, roč. 4, 1998, č. 5, s. 60.

2 CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim*. Krakov : Instytut Słowacki w Warszawie, 2004, s. 24.

3 ROZWADOWSKI, Piotr a kol. *Wielka ilustrowana Encyklopedia Powstania Warszawskiego TOM 1 Działania zbrojne*. Varšava : Warszawa Walczy 1939 – 1945, 2005, s. 544.

4 CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 24.

bol Adam Chalupec (pseudonym Janko, Janko z Liptova, Jánošík).⁵ Ďalšími členmi boli Józef Janik (pseudonym Valičan), Marek Robert (Oraviak), Zbigniew Jakubowski (Janosik),⁶ Franciszek Madejski (pseudonym Szczeżbo) a z poľskej strany pplk. Mieczysław Szczudłowski (Lotnik), Mieczysław Wojciechowski (Milan).⁷ SNK zohrával veľmi dôležitú úlohu. Bol inštitúciou (v istej miere aj integračnou), ktorá bola určená pre Slovákov pôsobiacich v Poľsku a fungovala na troch princípoch. Po prvé, spolupracoval s poľským hnutím odporu a s jeho časťami ako boli vojsko, ilegálne tlačové orgány či rozhlas. Po druhé, zachovával neutralitu vo veciach vnútorných záležitostí Poľska. Po tretie, snažil sa v ilegality o vytvorenie priateľstva medzi Československom a Poľskom.⁸

Členovia komitétu podávali správy agentom poľského podzemného hnutia, najmä tie, ktoré tajne získali počúvaním zahraničného rozhlasového vysielania. Informovali podzemné hnutie o obyvateľoch Slovenska alebo obyvateľoch slovenskej národnosti v Poľsku, ktorí boli lojálni okupantom.⁹ Komitét zverejnil aj svoj vlastný bulletin s názvom *Nad Tatrou* a *Nad Tatrou sa blýska*¹⁰ a tiež aj množstvo letákov v slovenskom jazyku, ktoré sa zaoberali slovenskou komunitou vo Varšave alebo boli určené pre vojakov slovenskej národnosti, ktorí slúžili v maďarských¹¹ alebo nemeckých jednotkách na území Poľska.¹² Neskôr boli určené aj priamo pre vojakov slovenskej armády.

Bulletiny prevažne informovali o situácii a živote v bývalom Československu. V jednotlivých letákoch bola predstavená myšlienka spoločného poľského a československého boja proti Nemcom, okupácii, vláde Jozefa Tisa a vyjadrovali nesúhlas s rozdelením Československa. Ďalej vyjadrovali nesúhlas s činnosťou slovenských občanov, ktorí spolupracovali s Nemcami. Tieto letáky výbor ilegálne pašoval cez Tatry primárne na Slovensko a do Maďarska. Jedným z prvých kuriérov, ktorí takto prenášali materiál cez Karpaty bol Slovák Peter Ochotnický.¹³ Najpopulárnejšie kuriérske trasy do Maďarska prechádzali slovenskými mestami Stará Ľubovňa, Prešov, Kežmarok, Poprad.¹⁴ Časť materiálu, ktorá ostala na Slovensku čítali budúci

5 WÓJCIUK, Michał. Slovenský vojak vo Varšavskom povstaní – Miroslav Iringh „Stanko“ (1914 – 1985). In SYRNÝ, Marek. Ed. *Slovenské národné povstanie – Slovensko a Európa v roku 1944*. Banská Bystrica : Múzeum Slovenského národného povstania, 2014, s. 183-184.

6 CIAĞWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 24.

7 CHALUPEC, Adam. Varšavské povstanie. In *Život*, roč. 17, 1974, č. 8, s. 4-7.

8 WÓJCIUK, Michał. Slovenský vojak vo Varšavskom povstaní – Miroslav Iringh „Stanko“ (1914 – 1985). In M. SYRNÝ. Ed. *Slovenské národné povstanie – Slovensko a Európa v roku 1944...*, 2014, s. 183-184.

9 CIAĞWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 17-23.

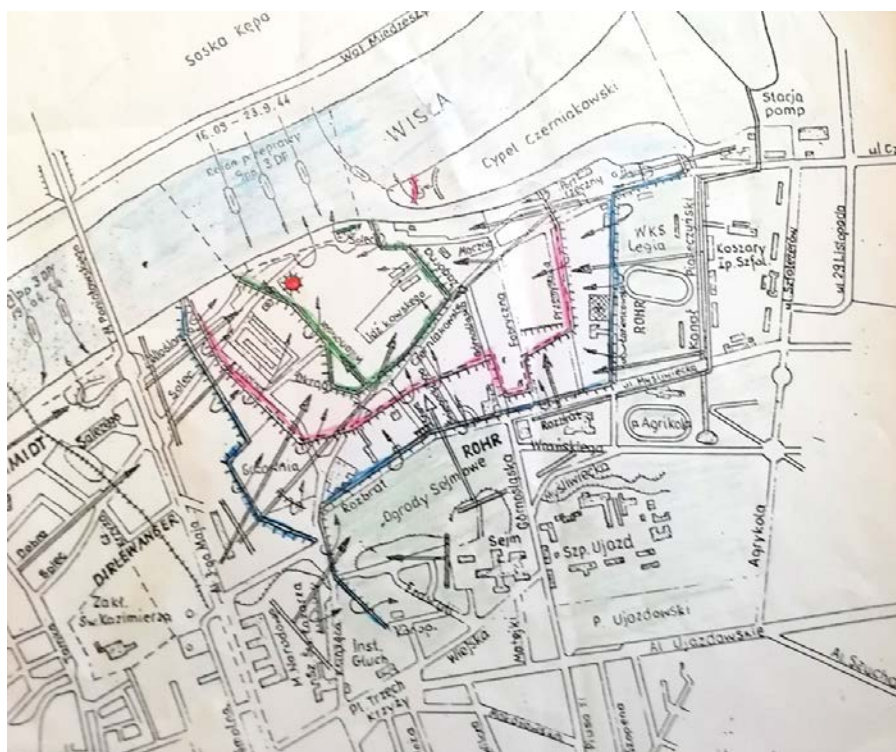
10 Š. J. K polstoročiu dvoch povstaní. In *Život*, roč. 27, 1994, č. 4, s. 1.

11 OKĘCKI, Stanisław – JUCHNIEWICZ, Mieczysław. *Nie dzielili ich Tatry*. Varšava : Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, 1983, s. 115.

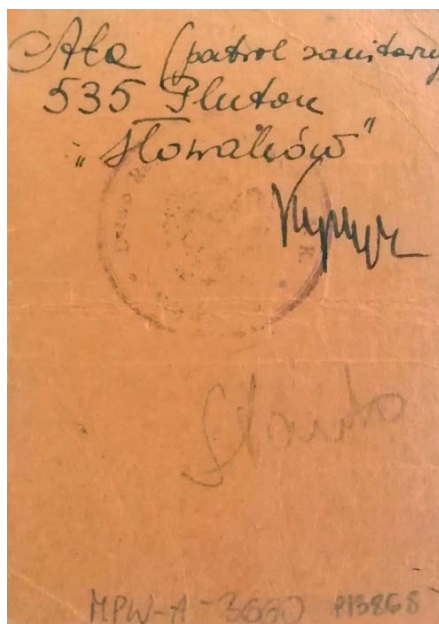
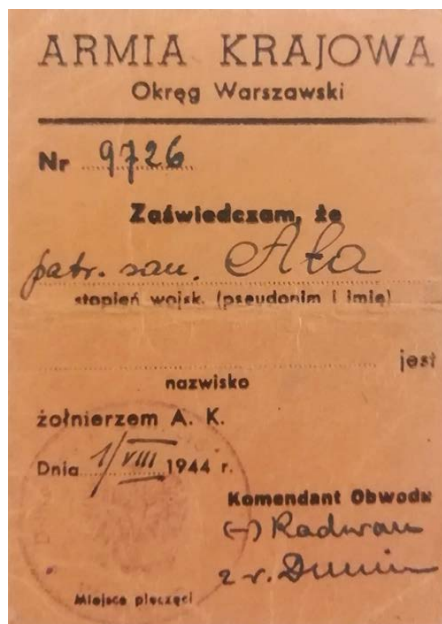
12 WÓJCIUK, Michał. Slovenský vojak vo Varšavskom povstaní – Miroslav Iringh „Stanko“ (1914 – 1985). In SYRNÝ, Marek Ed. *Slovenské národné povstanie – Slovensko a Európa v roku 1944...*, 2014, s. 183.

13 CIAĞWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 24.

14 LAINCZ, Eduard. Pomoc Slovákov poľskej kuriérskej službe cez okres Stará Ľubovňa v rokoch 1939 – 1944. In *Vojenská história*, roč. 18, 2014, č. 2, s. 59.

Mapa zobrazujúca bojovú situáciu Czerniakówa v čase povstania (1.8. - 23.9.1944).¹⁵

Členská legitimácia AK členky oddielu 535 Slovákov Danuty Kozłowskej - Sobczyńskiej (pseudonym Ata).¹⁶

účastníci Slovenského národného povstania.¹⁷ Ďalšia časť materiálu pokračovala do Maďarska a bola určená pre Slovákov tam žijúcich. Okrem toho členovia komitétu dodávali poľským podzemným organizáciám informácie, pomáhali pašovať zbrane a publikácie. Miroslav Iringh vo svojich pamätiach píše o tom, že činnosť spojená so šírením bulletinov a letákov mala úspech, pretože v čase Varšavského povstania z maďarskej armády dezertovala skupina Slovákov, ktorí sa odvolávali práve na komitétom vydávané propagačné materiály. Samotné kuriérstvo a transfer cez spoločné hranice pomohli opustiť Poľsko tiež niekoľkým Nemcami hľadaným osobám a cez slovenské územie utiecť z okupovanej krajiny.

Slováci mali počas nemeckej okupácie Poľska štatút cudzincov – spojencov Nemecka a spolu so slovenským pasom požívali široké spektrum privilégií. Táto skutočnosť bola v konečnom dôsledku pre ich ilegálnu činnosť veľmi prospešná a pas pomáhal kryť Slovákov pred podozrením z ilegálnej činnosti. Mohli doma bez rizika domovej prehliadky a všeobecného podozrenia ukrývať tajné dokumenty.¹⁸ Dokonca listy Slovákov nepodliehali cenzúre.¹⁹ Tadeusz Roman, príslušník čaty 49 Armie Krajowej (AK), spomína, ako pred povstaním spolu so Slovákom Jánom Országom (pseudonym Žano) na steny budov písali rôzne heslá namierené proti okupácii alebo spojené s hnutím odporu. Po akcii ich chytila poľská policajná hliadka, pretože sa po meste pohybovali po policajnej hodine (po zákaze vychádzania). Boli predvedení pred najbližšiu nemeckú hliadku, ale Ján Ország hneď vytiahol slovenský pas, ktorý Slovákom umožňoval pohyb po meste aj po zákaze vychádzania a obaja boli prepustení.²⁰ Slováci mali tiež právo vlastníť rozhlasové prijímače a vykonávali pre poľské podzemné hnutie rádiový odposluch, ktorý slúžil pre potreby podzemnej tlače, ktorá by sa bez informácií zo zahraničných zdrojov ťažko obišla.²¹ Dodávali informácie o dianí na Slovensku, v Čechách a Maďarsku.²² Rádiové odposluchy sa vykonávali v byte Slovákov Országhovcov, Makarovcov, Jozefa Janíka, u Iringha a iných.²³

Popri civilných tajných aktivitách sa Slováci angažovali aj v tých vojenských. Od roku 1942 na území Poľska začali fungovať tajné vojenské kurzy, ktoré školili

15 *Walki na Czerniakowie w dn. 1.08. - 23.09.1944 r. Powiśle Czerniakowskie*. Umiestnenie: Archiwum Muzea Powstania Warszawskiego. Signatúra P/4123.

16 *Armija Krajowa - Legitymacja*. Umiestnenie: Archiwum Muzea Powstania Warszawskiego. Signatúra P/3660.

17 ČAPLOVIČ, Miloslav. Miroslav Iringh. In LÁNÍK, J. *Vojenské osobnosti československého odboje*. Praha : Vojenský historický ústav Praha, Vojenský historický ústav Bratislava, 2005, s. 114.

18 CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 24-25.

19 PODRYGAŁŁO Jadwiga. *Braterstwo w bronii Słowacy w Powstaniu Warszawskim 1944 r.* Umiestnenie: Archiwum Muzea Powstania Warszawskiego (AMPW). Signatúra (sign.) P/4118.

20 PACIOREK, Radoslaw. *Tadeusz Roman „Kowalski“*. [online]. [cit. 8. 8. 2019]. Dostupné z: 1944.pl/archiwum-historii-mowionej/tadeusz-roman,1358.html.

21 CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 18.

22 *Europa Srodkowa Nr. 4, str 12*. Umiestnenie: Archivum Muzea Wojska Polskiego (AMWP). Sign. 2004/1/c.

23 CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 25.

jednotlivých adeptov na pozície veliteľov vojenských jednotiek AK. Medzi nimi boli školení aj Slováci, ktorí sa mali neskôr stať veliteľmi slovenskej jednotky. V roku 1943 bol pre poľskú a slovenskú mládež dokonca zorganizovaný tajný kurz, ktorý mal za cieľ pripraviť mladých ľudí na možnosti bojovej pohotovosti a partizánskych bojov, ale aj bojov v mestskej zástavbe.²⁴ Vrcholom aktivít SNK v súlade s príkazom AK bolo vytvorenie vlastnej vojenskej jednotky, ktorá pôsobila ako nezávislá čata s právmi kádrovej roty a v čase vzniku bola podriadená priamemu veleniu AK.²⁵ Jej veliteľom bol menovaný ppor. Miroslav Iringh.²⁶ Pre prípad vypuknutia celopoľskej operácie Burza bolo slovenskej jednotke pridelené operačné číslo 535.²⁷ Bojové stanovisko jednotky Slovákov sa pôvodne nachádzalo v mestskej časti Varšava s názvom Mokotów (Obvod V Mokotów), rajón 2.²⁸ Pred vypuknutím povstania sa stala súčasťou 2. práporu AK Korwin, ktorého veliteľom bol kapitán Czesław Szymanowski (pseudonym Korwin),²⁹ bližšie kompania (zbor) Leguna.³⁰ Veliteľ kompanie Legun v dennom rozkaze z 1. júna 1944 zaprial Slovákom veľa šťastia a vyjadril radosť z toho, že sa Slováci chcú zapojiť do povstania. Vyjadril to slovami: „*Tesiny sa na Vas*“ a „*Bude hrininamy*.“ Interpretovať to môžeme ako pokus po slovensky napísať slová „*Tešíme sa na Vás*“ a „*Budete hrdinami*“.³¹ Vekový priemer členov slovenského oddielu bol asi 25 rokov. Najstarší bol veliteľ Iringh, ktorý mal v čase povstania 30 rokov.³²

Členovia oddielu 535 boli školení a prešli aj bojovým výcvikom či kurzom prvej pomoci. Tieto školenia a výcviky trvali od roku 1943 do júla 1944. K jednotke 535 sa pridávali dobrovoľníci zo slovenskej komunity vo Varšave a okolia, ale výnimkou neboli ani Poliáci. Čata 535 bola rozdelená do troch družstiev. Každé družstvo tvorilo približne 20 ľudí.³³ Veliteľom celého oddielu bol Slovákom ppor. Miroslav Iringh (Stanko). Zástupca veliteľa bol ppor. Edmund Poszwa (Ciotka). Na počiatku roku 1944 malo prvé družstvo 21 členov a podliehalo veliteľovi družstva Adamovi Chalupcovi (Janko). Druhému družstvu s 20 členmi velil Zbigniew Jakubowski (Janosik) a tretiemu družstvu a 17 jej členom velil Waclaw Matuszewski (Reflektor).³⁴

Družstvá boli rozdelené aj z nacionálneho hľadiska. V prvom družstve boli zmiešaní Poliáci, Slováci a Maďari. V druhom družstve pôsobili prevažne Slováci žijúci

24 CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 18.

25 LIPKA, Cezary. Nieznany bohater Powstania Warszawskiego. In *Nasz Dziennik*. 19. 10. 1998, s. 8.

26 WÓJCIUK, Michał. Slovenský vojak vo Varšavskom povstaní – Miroslav Iringh „Stanko“ (1914 – 1985). In SYRNÝ, Marek Ed. *Slovenské národné povstanie – Slovensko a Európa v roku 1944...*, 2014, s. 184.

27 IRINGH, Miroslav. Pluton Słowaków. In *Biuletyn Informacyjny*, 1984, č. 11, s. 29.

28 CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 18.

29 PACUT, Michał. *Hełm Mirosława Iringha ps. „Stanko.”* [online]. [cit. 15. 1. 2019]. Dostupné z: <http://www.muzeumwp.pl/emwpaedia/helm-mirosława-iringha-ps-stanko.php>.

30 BABICZ, Jan. *O Słowakach w Powstaniu Warszawskim*. Umiestnenie: AMPW. Sign. P/4118.

31 LEGUN. *Rozkaz dzienny nr. 3 d-cykompanii Słowaków*. Umiestnenie: AMWP. Sign. 2008/c.

32 BRODACKI, Rafał. *Powstanie Warszawskie, Fakty mniej znane*. Krakov : Vesper, 2014, s. 226.

33 WÓJCIUK, Michał. Slovenský vojak vo Varšavskom povstaní – Miroslav Iringh „Stanko“ (1914 – 1985). In SYRNÝ, Marek Ed. *Slovenské národné povstanie – Slovensko a Európa v roku 1944...*, 2014, s. 184.

34 CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 13.

pred vojnou vo Varšave a tretie družstvo bolo zložené najmä z Poliakov.³⁵ Právo vstupu do jednotky mali v prvom rade Slováci, ale nebolo bránené, aby do jednotky vstúpili aj príslušníci iných národností.³⁶ V období do roku 1944 bol stav jednotky nasledovný: 28 Slovákov, traja Maďari, šesť Gruzíncov, Ukrajinec, Čech a zvyšok tvorili Poliáci. Dokopy to bolo 57 ľudí. V júli 1944 to bolo už 66 osôb. Zaujímavý je aj fakt, že hlavné veliteľstvo AK rozhodlo, že do jednotky Slovákov budú priradení všetci cudzozemci, ktorí sa pripojili k podzemnému hnutiu a prípadne k budúcej povstaniu.³⁷ Na základe toho sa jednotka 535 Slovákov transformovala na medzinárodnú jednotku, v radoch ktorej v čase povstania bojovali okrem vyššie menovaných aj Arméni či Azerbajdžanec. Po vypuknutí povstania sa však v oddiele prejavila nespokojnosť Poliakov, ktorí ťažko znášali to, že museli bojovať v poľskom povstaní v zahraničnej jednotke.³⁸

Na základe dostupných informácií nie je možné identifikovať meno a osobu každého člena jednotky. Zachovali sa nám len nekompletné zoznamy a zoznamy strát vyhotovené samotným Iringhom. Navyše v čase povstania nebojovala jednotka kompletná a pri veliteľovi nebola prítomná ani polovica jej pôvodných členov. Časť povstalcov jednotky 535 bojovala v iných častiach mesta a do štruktúr čaty 535 sa v priebehu povstania zapojili aj povstalci z iných oddielov. Kvôli chaosu nikto nespísal zoznam členov jednotky za jednotlivé obdobia povstania. Môžeme len sledovať čiastočné záznamy a vychádzať z výpovedí účastníkov.

Pred povstaním boli v oddiele 535 uskutočnené aj personálne zmeny. Zástupcu veliteľa oddielu 535 Edmunda Poszwu (pseudonym Ciotka) prevelili do Hlavného veliteľstva AK,³⁹ na post asistenta veliteľa V. obvodu plk. Aleksandra Chynkiewicza (pseudonym Przegoni). Jeho miesto zaujal Mieczyslaw Wojciechowski (pseudonym Milan), ktorý bol v druhý alebo tretí deň povstania prevelený do služieb por. Rożałowskiego (Siekiera).⁴⁰

Po vzniku jednotky 535 sa jej členovia už aktívne zapojili do konkrétnych operácií podzemného hnutia. Pred povstaním bolo hlavným cieľom členov jednotky zhromažďovanie munície a zaobstarávanie zbraní⁴¹ a transport zbraní z jedného miesta na druhé.⁴² Oddiel sa zúčastňoval aj sabotážno-diverzných akcií.⁴³ Pri týchto akciách hrozilo neustále nebezpečenstvo, pretože keby boli členovia jednotky chytení Nemcami, čakala by ich istá smrť alebo mučenie v známych varšavských väzniciach ako bol Pawiak.

35 LIPKA, Cezary. Nieznany bohater Powstania Warszawskiego. In *Nasz Dziennik*. 19. 10. 1998, s. 8.

36 Anonym. *Kamień w holdzie Słowakom*. [online]. [cit. 15. 8. 2019]. Dostupné z: <https://gloshistorii.pl/p/kamien-w-holdzie-slowakom/>.

37 CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 16-18.

38 CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 36.

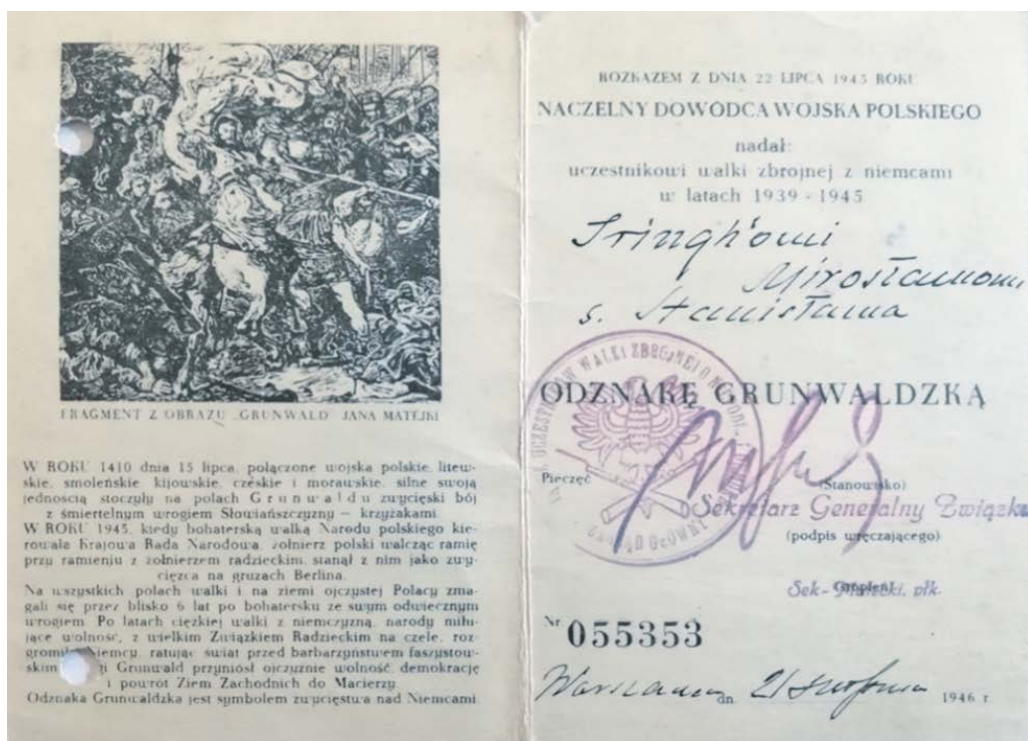
39 ROZWADOWSKI, Piotr a kol. *Wielka ilustrowana Encyklopedia Powstania Warszawskiego TOM 1 Działania zbrojne...*, 2005, s. 545.

40 CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 31.

41 *Miroslaw Iringh*. Umieszczenie: AMPW. Sign. P/4118.

42 CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 18.

43 JUCHNIEWICZ, Mieczysław. *Naturalni sojusznicy*. Umieszczenie: AMPW. Sign. P/4118.

Dokument Mirosława Iringha ku Grunwaldskému odznaku (za účasť v 2. sv. vojne v radoch poľskej armády).⁴⁴

Nekrológ vypovedajúci o smrti Mirosława Iringha.⁴⁵

Čata v rámci štruktúr AK získala privilegium, ktoré ju odlišovalo od všetkých iných povstaleckých jednotiek AK. Mohla používať vlastnú bojovú zástavu⁴⁶. Hlavnú stranu tejto zástavy tvoril list s tromi vodorovnými pruhmi, ktoré symbolizovali slovenské národné farby bielu, modrú, červenú. Vyobrazenie bieleho poľského orla na červenom štíte bolo umiestnené v strede. Na zadnej strane zástavy sa nachádzali tiež tri vodorovné pruhy – biely, modrý, červený a v strede biely lorrainský kríž na modrom trojvrší a červenom štíte. Tento znak symbolizoval Slovensko.⁴⁷ Istý čas počas priebehu povstania zástava viala na budove Banku Gospodarstwa Krajowego (BGK – Banky národného hospodárstva).⁴⁸ Bojovú zástavu Slovákov sa po povstaní podarilo zachrániť. Z mesta ju prepašovala Waleria Iringh (Pogońska), manželka Miroslava Iringha, ktorá sa síce priamych bojových akcií nezúčastňovala, pretože bola tehotná, ale tiež pomáhala v povstaní. Mesto sa jej podarilo opustiť s civilným obyvateľstvom po nemeckej výzve na opustenie mesta.⁴⁹ Aktuálne sa táto zástava nachádza v zbierke a expozícii Múzea Varšavského povstania. Príslušníci čaty 535 okrem zástavy smeli používať rukávovú pásku v národných farbách. Páska bola ušitá z kusov látky vo farbách biela, modrá, červená a plošnými iniciálami WP (Wojско Polskie – Poľská armáda) a vedľa bolo číslo 535, ktoré označovalo číslo vojenskej jednotky. Na páske sa nachádzal aj štátny znak Slovenska a Poľska.⁵⁰ Podľa slov Jadwigi Santorek-Szczudłowskej bola Iringhova rukávová páska špeciálna. Látka jeho rukávovej pásky bola ušitá z látky radu, vo farbe trikolóry,⁵¹ ktorý získal jej manžel Mieczysław Szczudłowski od francúzskeho maršala Focha za zásluhy v prvej svetovej vojne.⁵²

Na počiatku roku 1944 slovenská vláda rozhodla o reemigrácii slovenských občanov z Varšavy späť na Slovensko. Vo veľkej miere išlo o rôznych špecialistov, ktorých práca by sa pridala aj na Slovensku. Do Varšavy prišli slovenskí agitátori, ktorí mali presvedčiť Slovákov tu žijúcich, aby sa vrátili späť do rodnej krajiny a boli im ponúknuté aj výhodné bytové podmienky. Súviselo to najmä s približujúcim sa frontom a istou starostlivosťou slovenskej vlády o občanov žijúcich mimo územia krajiny. Túto možnosť využilo mnoho slovenských rodín, medzi nimi aj niektorí

44 *Legitymacja Odznaki Grunwaldzkiej*. Umiestnenie: Archiwum Muzea Powstania Warszawskiego. Signatúra P/4123.

45 *Miroslaw Iringh*. Umiestnenie: Archiwum Muzea Powstania Warszawskiego. Signatúra P/4118.

46 Ušila ju v roku 1944 Jadwiga Santorek-Szczudłowska (pseudonym Janka).

47 WÓJCIUK, Michał. Slovenský vojak vo Varšavskom povstaní – Miroslav Iringh „Stanko“ (1914 – 1985). In SYRNÝ, Marek Ed. *Slovenské národné povstanie – Slovensko a Európa v roku 1944...*, 2014, s. 184.

48 CZUGAJEWSKI, Ryszard. *Na barykadach w kanałach i gruzach Czerniakowa*. Varšava : PAX, 1970, s. 37.

49 CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 60.

50 WÓJCIUK, Michał. Slovenský vojak vo Varšavskom povstaní – Miroslav Iringh „Stanko“ (1914 – 1985). In SYRNÝ, Marek Ed. *Slovenské národné povstanie – Slovensko a Európa v roku 1944...*, 2014, s. 184.

51 *Miroslaw Iringh (1914 – 1985) „Stanko“, „Stanko z Nitry“*. Umiestnenie: AMPW. Sign. P/4118.

52 LIPKA, Cezary. Nieznany bohater Powstania Warszawskiego. In *Nasz Dziennik*. 19. 10. 1998, s. 8.

členovia SNK a oddielu 535.⁵³ Boli to najmä slovenskí členovia AK, ktorých nemecké tajné služby odhalili alebo ktorí mali podozrenie, že boli odhalení, preto z bezpečnostných dôvodov radšej odišli, aby vďaka nim nedošlo k odhaleniu ďalších členov oddielu. Iní členovia oddielu 535 do vlakov naložili svoje rodiny, ale sami vo vidine blízkeho povstania mesto a svoju jednotku opustiť nechceli. Koncom júla bol z Varšavy reálne vypravený evakuačný vlak, ktorým mohli obyvatelia mesta slovenskej národnosti opustiť mesto a dostať sa na slovenské územie.

Koncom júla sa tiež poslednýkrát stretli predstavitelia SNK. Na poslednej schôdzi sa rozhodlo, že aj napriek menšiemu počtu členov jednotky 535 sa oddiel zapojí do povstania a veliteľia družstiev pre svoje mužstvo dostali trojfarebné rukávové pásky.⁵⁴ Vo Varšave ostali predovšetkým najviac zaangažovaní slovenskí členovia AK, ktorí v približujúcom sa fronte videli ukončenie okupácie a oslobodenie. Na prelome augusta a septembra do Varšavy dorazil ešte jeden evakuačný vlak, v ktorom mali právo získať miesto aj zvyšní slovenskí občania. Vlak sa niekoľko dní zdržal v Pruszkowe. Šancu opäť využili niekoľkí Slováci, ale vlak do bezpečia odviezol viac Poliakov ako Slovákov.⁵⁵

Účasť oddielu 535 vo Varšavskom povstaní

Do života jednotky 535 výrazne zasiahla tzv. hodina „W“. Znamenala začiatok celého povstania, ktoré sa oficiálne začalo 1. augusta 1944 o 17.00. Keď sa začali ozývať prvé zvuky boja, v uliciach panoval čulý poobedňajší ruch. Čata 535 sa do povstania aktívne zapojila, hoc krátko pred jeho vypuknutím bolo navrhnuté, aby bol oddiel 535 Slovákov prevelený do pozície ochrany Hlavného veliteľstva AK. SNK sa vyjadril voči tomuto návrhu negatívne, pretože oddiel chcel bojovať v prvej línii.⁵⁶

Po vyhlásení hodiny „W“ väčšina povstaleckých jednotiek nebola zoskupená v plných počtoch⁵⁷ a na vopred stanovených miestach zoskupenia. V deň vypuknutia povstania sa na zberné miesto jednotky 535 (na ulici Parkowej,⁵⁸ neďaleko zámku Belweder pri vile Wittiga) nedostali všetci členovia oddielu, ktorí boli rozptýlení po teritóriu celej Varšavy. Na miesto sa podarilo dostať iba časti jedného družstva. Časť ďalšieho družstva uviazla v ulici Czerniakowskej v byte 189, kde títo príslušníci jednotky očakávali vyhlásenie povstania, ale okolnosti im nedovolili dostať sa na miesto zoskupenia (na ulicu Parkowu) včas a boli odrezaní paľbou. Ďalší členovia oddielu 535 uviazli vo varšavskej štvrti Praga.⁵⁹

Zo spomienok Iringha sa dozvedáme ako vyzerala situácia pred vypuknutím povstania. Tesne pred vypuknutím povstania sa Iringh nachádzal na veliteľstve

53 ADAMEC, Adam. SNV – Čata 535 Slovákov. In *Život*, roč. 27, 1984, č. 8, s. 2-4.

54 CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 31-32.

55 ADAMEC, Adam. SNV – Čata 535 Slovákov. In *Život*, roč. 27, 1984, č. 8, s. 2-4.

56 CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 25.

57 BORKIEWICZ, Adam. *Powstanie Warszawskie 1944*. Warszawa : Muzeum Powstania Warszawskiego, s. 157.

58 LIPKA, Cezary. Nieznany bohater Powstania Warszawskiego. In *Nasz Dziennik*. 19. 10. 1998, s. 8.

59 CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 19-31.

oblasti v byte č. 189 na Czerniakowskej ulici. Pred dvoma dňami po odvolaní stavu pohotovosti bola väčšina povstaleckých oddielov, vrátane 535 rozpustená. Teraz musel Iringh svoju jednotku opäť zoskupiť a zabezpečiť jej zbrane. Do bytu, kde bolo veliteľstvo obvodu, prišiel Korwin (veliteľ obvodu). Bol značne nervózny a bál sa o svojich ľudí, pretože mali byť vyslaní do akcie proti silnému nepriateľovi bez patričného zabezpečenia. Zo skrýše vytiahli zbrane a dôstojníci si ich rozdelili. Iringhovi pripadla pištoľ browning. Do miestnosti vtedy vbehla spojárka Barbara Zamełka (pseudonym Pagoda). Iringh jej hneď prikázal aby šla do ulice Parkowej a zistila informácie o oddiele 535. Mala so sebou odniesť aj tašku s granátmi. Iringh jej dal slovenský pas, ktorý tu ostal po Slovákoch, ktorí opustili mesto s evakuačnými transportmi. V prípade nemeckej kontroly jej mohol potenciálne zachrániť život, pretože dokumenty spojeneckej krajiny mali Nemci ešte stále v úcte a Barbaru by tým pádom nekontrolovali. Spojka naozaj priniesla správu, že na mieste zoskupenia oddielu 535 sa nachádzajú ľudia z družstva Janosika. Medzitým na Czerniakowsku 189 dorazilo niekoľko ďalších členov oddielu 535. Konkrétne: Edward Długosz (Kaktus), Ján Matúš (Váh), Stanisław Rembecki (Marian), Zygmund Materski (Siła), Tadeusz Leider (Lech), Waclaw Stefański (Waluś), Waclaw Ławryniuk (Wacek), Władysław Krzykowski (Arab), Zelimir Zawadzki (Hermes), Eugeniusz Skalski (Olejniki), Czesław Borkowski (Skokól), Irena Chudzińska (Wrzos) a povstalci, ktorých známe sú len pseudonymy – Milan, Robak, Towiak, Waldek, Mścislaw. Z druhého družstva A. Chalupca, ktoré bolo zložené z 90 % zo Slovákov nebol prítomný nikto. Iringh sa obával, že oddiel 535 reálne už prestal existovať a nemal ani informácie o jeho členoch, nevedel kde sa nachádzajú alebo či nakoniec neodišli evakuačnými transportmi. V tomto rozpoložení rozmýšľal, či sa oplatí s takou malou skupinou bojovať pod vlastnou bojovou zástavou a byť „výstredný“ s trojkolorovými rukávovými páskami a či si radšej namiesto toho nevziať do boja len poľské bielo-červené rukávové pásky. Iringh sa rozhodol, že oddiel sa predsa len zapojí do povstania tak ako bolo v pláne a na ďalších členov, ktorí by sa mohli pripojiť sa čakať nebude.⁶⁰

Iringh nastúpil do povstania so 14 ľuďmi. Presne štyria Slováci, traja Gruzínci, šesť Poliakov, Ukrajinec. V priebehu ďalších dní pod svojim velením celkovo zoskupil 11 Slovákov, 10 Poliakov, Čecha, troch Gruzíncov a 1 Ukrajinca z pôvodného oddielu 535. Dňa 2. alebo 3. augusta veliteľ mestskej časti, v ktorej teraz oddiel Slovákov pôsobil, prideliť piatich nových členov. Išlo o príslušníkov kaukazských národov. Boli to Gruzínci (krstné mená sú v zoznamoch, ktoré napísal po vojne Iringh polonizované) Jerzy a Ivan Babilaszwili, Józef Tamaradze, Alchazaszwili, Jerzy Suszjanzwili, Arméni Michal Nazarow, Misza Gasparian a Azerbajdžanec Saša Galustian. K oddielu Slovákov sa dostali aj povstalci z iných oddielov AK. Boli to Rajmund Fikiński (Szach), Jerzy Łabęda (Jurek), Jan Kołdoński (Vis) a Zakrzewski (Bomba).⁶¹ Dňa 3. augusta sa k oddielu podarilo dostať aj Waclawovi Matuszewskeemu (pseudonym Reflektor)⁶² spolu s tromi ďalšími členmi oddielu 535 – Janom Kubiakom (Zbikiem), Zbigniewom Mazurkom (Zbigniew) a Edwardom Nalewajskim

60 CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 31-33.

61 CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 19-34.

62 ROZWADOWSKI, Piotr a kol. *Wielka ilustrowana Encyklopedia Powstania Warszawskiego TOM 1 Działania zbrojne...*, 2005, s. 546.

(Sokoł).⁶³ Táto skupina pred spojením s materským oddielom bojovala na teréne univerzity v Starom meste.⁶⁴ V priebehu povstania jednotku 535 doplnilo aj päť žien, ktoré vykonávali úlohu sanitárok a spojky.⁶⁵

Nemci síce boli vyhlásením povstania zaskočení a povstalcov sa podarilo dobyť mnohé stanovené body, na niektorých miestach kládli silný odpor a povstalcov zahnali späť. V oddiele 535 už neplatili pomery, ako to bolo pred povstaním, pretože sa na miesto zoskupenia nedostavili mnohí jej členovia, ani niektorí velitelia družstiev a ani veliteľ celého oddielu. Čata 535 sa po vyhlásení povstania reálne rozdelila na tri skupiny a jednotlivé družstvá pôvodného oddielu boli vzájomne premiešané. Skupina Mirosława Iringha zvädzalo boje na mieste, ktoré sa nazýva Powiśle Czerniakowskie. Ďalšie družstvo čaty 535, ktorému velil Zbigniew Jakubowsky, začalo boje v Mokotówe a neskôr ustúpilo do Kabackiego a Chojnowskiego lesa. Tretie družstvo pod velením Adama Chalupca bojovalo vo štvrti Praga na opačnom brehu Visly.⁶⁶

Mokotovská skupina sa z miesta zoskupenia na Parkowej ulici pri vile Wittiga vydala podľa plánu do útoku,⁶⁷ ktorý mal za cieľ dobyť Nemcami kontrolovaný zámok Belweder.⁶⁸ Velenie nad oddielom prevzal rotmajster Stanisław Bednarski (pseudonym Kruk), ktorý pred povstaním do jednotky nepatril. Zástupcom veliteľa bol menovaný Zbigniew Jakubowski (Janosik, veliteľ 2. družstva oddielu 535). Pridali sa aj niekoľkí členovia 1. družstva. Dokopy bolo prítomných 24 ľudí z oddielu 535 a z pôvodného stavu 66 ľudí (stav júl 1944),⁶⁹ čo predstavovalo necelých 37 % jednotky. Prítomných bolo deväť Slovákov, šesť Maďarov a zvyšok tvorili Poliaci. Pri útoku na Belweder bol oddiel odrazený a utŕžil veľké straty. Počas útoku bolo stratené spojenie s veliteľstvom tejto časti mesta. Navyše členovia oddielu boli veľmi slabo vyzbrojení.

Keď sa útok priblížil na vzdialenosť okolo 100 metrov od budovy, Nemci, ktorí boli zoskupení v Magdeburgskom dome, spustili silnú paľbu. Mali k dispozícii aj tank a obrnený transportér. Z 24 príslušníkov jednotky 535 bolo po útoku osem zabitých.⁷⁰ V publikácii od S. Okęckiego a M. Juchniewicza sa môžeme stretnúť s údajom 24 osôb zhromaždených k útoku a z toho v boji padlo 18. Správny údaj je pravdepodobne 24 prítomných a osem padlých, vychádzajúc z výpovede veliteľa oddielu 535.⁷¹ Útok oddielu 535 bol odrazený a navyše zvyšky jednotky neboli v sta-

63 CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 36.

64 OKĘCKI, Stanisław. *Cudzoziemcy w polskim ruchu oporu*. Varšava: Wydawnictwo Interpress, 1975, s. 151.

65 CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 19.

66 WÓJCIUK, Michał. Slovenský vojak vo Varšavskom povstaní – Mirosław Iringh „Stanko“ (1914 – 1985). In SYRNY, Marek Ed. *Slovenské národné povstanie – Slovensko a Európa v roku 1944...*, 2014, s. 185

67 CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 31

68 PODRYGAŁŁO Jadwiga. *Braterstwo w broni Słowacy w Powstaniu Warszawskim 1944 r.* Umiestnenie: AMPW. Sign. P/4118.

69 LIPKA, Cezary. Nieznany bohater Powstania Warszawskiego. In *Nasz Dziennik*. 19. 10. 1998, s. 8.

70 CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 19-23.

71 OKĘCKI, Stanisław – JUCHNIEWICZ, Mieczysław. *Nie dzieliły ich Tatry...*, 1983, s. 116.

ve udržať pôvodné pozície. Preživší na rozkaz veliteľa V. obvodu pplk. Hryniewiczza ustúpili do Chojnowských lesov, mimo teritória Varšavy,⁷² kde sa pripojili k oddielu Lengiewiczza. Kruk ani Janosik reálne nevedeli, či všetci stratení príslušníci oddielu boli mŕtvi alebo či sa ranení dostali do nemeckého zajatia. Ich ďalšie osudy nie sú známe. V zoznamoch AK sa podarilo nájsť pár mien, ktoré figurovali v zozname zabitých v boji o Belweder. Padli Miro Danehl, Tuček, Aleksander Pljak (pseudonym Marek), Stefan Naghy a povstalci s pseudonymom Madziar, Oslo a Góral.⁷³

Spomienky Piorta Lubińskiego, ktorý bojoval od prvého dňa povstania vo štvrti Mokotów (tu sa nachádza aj spomínaný Belweder). Spomína, ako niektorí povstalci išli do akcie len s holými rukami. Na počet ľudí boli nemecké a povstalecké sily vyrovnané, ale materiálna prevaha bola na strane Nemcov, ktorí si so slabo ozbrojenými, respektíve s neozbrojenými povstalcami veľmi ľahko poradili. Nehovoriac o diametrálnych rozdieloch vojenského výcviku, ktorým si nemeckí vojaci prešli a mnohí z nich mali už aj bojové skúsenosti, pričom povstalci mali skúsenosti maximálne s ilegálnym transportom zbraní a prešli základným vojenským výcvikom.⁷⁴

Tretia časť oddielu 535 ostala v čase vypuknutia povstania na východnom brehu Visly. Tejto skupine velil Adam Chalupiec. Členovia tretej časti jednotky 535 boli dislokovaní na dvoch miestach, v časti Grochów a na predmestí Varšavy v Rembertowe. Rozkaz o povstaní sa ku skupine v Grochowe dostal na poludnie 1. augusta 1944. Aby rozkaz došiel aj ku skupine v Rembertowe, musel ho niekto osobne odniesť a to zabralo nielen veľa času, ale spojka musela prejsť okolo nemeckých hliadok a cez obranné pozície, pretože nemecká armáda sa pripravovala na obranu Varšavy pred postupom Červenej armády. Z Varšavy to bolo 15 kilometrov.⁷⁵ Po rýchlom pochode sa skupina na pravom brehu Visly preskupila a snažila sa dostať k mostu Poniatowského. Medzitým sa povstanie v centre mesta začalo naplno. Prejsť na druhú stranu už nebolo možné, pretože Nemci kontrolovali mosty a komunikácie spájajúce brehy Varšavy. Kontrolovaný bol aj most Poniatowského a nemecké tanky stáli pozdĺž Aleje Waszygtona. Skupina sa dostala pod nemeckú paľbu a ustúpila do Pragy. Po ďalších neúspešných pokusoch o prekonanie rieky a zapojenia sa do povstania v centre mesta sa družstvo ocitlo v Grochowe (konkrétne na adrese Zamieniecka 92,⁷⁶ neskôr na Zamieniecka 44). Po nadviazaní kontaktu s veliteľstvom povstania v Prage sa družstvo zapojilo do akcií v tomto úseku.⁷⁷ Skupina Chalupca tu vytvorila dva body stáleho rádiového odposluchu pre potreby podzemnej a povstaleckej tlače. Činnosť ukončila v septembri 1944 po príchode Červenej armády.⁷⁸

Ďalší príslušníci oddielu 535, ktorí sa nemohli dostať ani na Czerniaków ani do Mokotowa sa pripojili k povstaniu na miestach, kde sa momentálne nachádzali. Na Woli bojoval a padol Andrej Ország (pseudonym Miecz). Štefan Nagy sa pridal ku skupine Parasol, Róbert Marek (pseudonym Orawiak) spolu s členom jednot-

72 BABICZ, Jan. *O Słowakach w Powstaniu Warszawskim*. Umístění: AMPW. Sign. P/4118.

73 CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 19-35.

74 Rozhovor s Piotrom Lubieńskim, 23. 7. 2019, audiozáznam, archív autora.

75 CHALUPEC, Adam. Varšavské povstanie. In *Život*, roč. 17, 1974, č. 8, s. 4-7.

76 OKĘCKI, Stanisław. *Cudzoziemcy w polskim ruchu oporu...*, 1975, s. 151.

77 CHALUPEC, Adam. Varšavské povstanie. In *Život*, roč. 17, 1974, č. 8, s. 4-7.

78 ADAMEC, Adam. SNV – Čata 535 Slovákov. In *Život*, roč. 27, 1984, č. 8, s. 2-4.

ky s pseudonymom Królik bojovali v uliciach Grzybowskej, Krochmalnej, Habermuscha, vo fabrike Pionier a v ulici Wronej a Krochmalnej. Ján Šurík (Lipták) sa v momente vypuknutia povstania ocitol na ulici Chmielnej. Pridal sa k najbližšej jednotke a pracoval v poľnej pekární na ulici Chmielnej 32. K oddielu sa nedostali ani ďalší, konkrétne Georg Čuraj (Grok), Grzegorz Gazik, Krasko, Jakub Slotik, Józef Kajanek (Zew), Józef Marek (zomrel na následky zranení v zajateckom tábore). Jozef Škultéty (Ruka) sa snažil z Prahy preplávať Vislu a zapojiť sa do bojov. Podarilo sa zistiť informáciu, že Vislu preplával celkovo trikrát. Keďže Nemci obsadili mosty a nebolo možné prejsť cez Vislu suchou nohou, pravdepodobne sa snažil vytvoriť spojenie medzi časťou oddielu na východnom a západnom brehu Visly, ale pri presune bol chytený Nemcami a zabitý. Povstalec z oddielu 535 Ján Bargar (Sloboda) bol omylom zastrelený svojimi.⁷⁹ Žiaľ, nepodarilo sa vypátrať, za akých okolností padol, ani to v ktorej časti mesta ho smrť zastihla.

Najviac aktívnu účasť v povstaní zažil základ jednotky, ktorý sa zoskupil pod Iringhovým velením na Czerniakowe. Prvý útok, ktorého sa skupina zúčastnila smeroval na kasárne ľahkej kavalérie.⁸⁰ Útok bol odrazený a oddiel ustúpil do Czerniakowskej ulice a na ulici Fabryczna postavil barikády. Iringh sa snažil nadviazať spojenie s časťou jednotky na Mokotowe. Preto vyčlenil 5-členný prieskumný oddiel, v zložení traja Slováci, dvaja Poliáci, ktorý mal za úlohu nadviazať spojenie s Dolným Mokotowom, kde sa mali nachádzať ďalší členovia jednotky 535. Skupina, ktorá sa mala dostať na Parkowu ulicu bola menovite zložená z Towiaka, Waldeka, Mścislawa, Váha, Sokóla. Prieskumný oddiel sa nikdy nevrátil, ani nenadviazal spojenie s ďalšou časťou jednotky.⁸¹

Podľa článku v tlači od Jana Babicza sa už v stredu 2. augusta do jednotky dostalo deväť bývalých vojakov Červenej armády, ktorí utiekli z nemeckého zajatia.⁸² V iných zdrojoch sa uvádza, že v priebehu 3. až 12. augusta 1944 boli k jednotke pridelení traja Gruzínci, dvaja Arméni a Azerbajdžanec. O niečo neskôr ešte dvaja príslušníci Červenej armády, ktorí boli zajatí a utiekli. Čiže dokopy osem ľudí.⁸³ Faktom ostáva to, že k jednotke sa reálne pridali ďalší ľudia a za správny budeme považovať dátum 12. august a počet ľudí osem. Dňa 12. augusta sa k oddielu 535 pridali piati Gruzínci, dvaja Arméni a Azerbajdžanec. Boli to zajatí vojaci Červenej armády, ktorí utiekli z nemocnice a ktorí sa ukrývali na Czerniakowe a neskôr sa chceli pridať k povstaniu. Iringh spomína ako boli dvaja z nich, Babilaszwili a Tamaradze skvelými strelcami.⁸⁴ Tamaradze v Červenej armáde dokonca bojoval v hodnosti nadporučíka.⁸⁵ Ďalší z nich Alchaszwili zasa pomáhal ranenému Iringhovi počas evakuácie cez Vislu a bez neho by Iringh nezvládol dostať sa na druhý breh. Koncom augusta 1944 za veliteľom Kryskom prišli Gruzínci z jednotky 535 a od veliteľa žiadali dovolenie, aby okrem rukávovej pásky oddielu mohli nosiť ako insígnie

79 CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 25-39.

80 BABICZ, Jan. *O Słowakach w Powstaniu Warszawskim*. Umiestnenie: AMPW. Sign. P/4118.

81 CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 19-34.

82 BABICZ, Jan. *O Słowakach w Powstaniu Warszawskim*. Umiestnenie: AMPW. Sign. P/4118.

83 *Miroslaw Iringh*. Umiestnenie: AMPW. Sign. P/4118.

84 CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 26.

85 OKĘCKI, Stanisław. *Cudzoziemcy w polskim ruchu oporu...*, s. 147.

Červenú hviezdu. Dôvodom bola ich bývalá príslušnosť k Červenej armáde a navyše sa stále cítili byť občanmi Sovietskeho zväzu. Veliteľ im vyhovel.⁸⁶ K Iringhovej jednotke sa 3. augusta pripojili ďalší traja vojaci spolu s Waclawom Matuszewskim (pseudonym Reflektor), ktorý bol veliteľom 3. družstva čaty 535.⁸⁷

V prvých dňoch povstania Iringh so svojimi mužmi obsadil garáž servisnej stanice Automobil Auto Citroën pri ulici Fabryczna a súčasne zvädzali boje o budovu BGK na ulici Rozbrat.⁸⁸ V prvých dňoch povstania čata 535 kooperovala s čatou 1140,⁸⁹ ktorej niekoľko dní velil Iringh.⁹⁰ Postavili barikády na uliciach Solec roh Mącznej a Fabrycznej roh Czerniakowskej.⁹¹

V prvú nedeľu povstania (6. augusta 1944) sa na Czerniakowe uskutočnila vojenská prehliadka povstaleckých oddielov pred veliteľstvom rajónu. Slováci pochodovali so svojou trojfarebnou bojovou zástavou. Trikolóru si niektorí poplietli s francúzskou, preto panovalo všeobecne mylné povedomie, že na Czerniakowe bojujú Francúzi. Prehliadka smerovala pozdĺž ulice Solec a keď si ju všimli Nemci, prehliadka bola ostreľovaná nemeckými delami z východného brehu Visly, ale z povstalcov akoby zázrakom nebol nikto zabitý ani ranený.⁹² Na Czerniakowe však Francúzi skutočne bojovali. Boli to robotníci, ktorí sa pridali k povstaniu.⁹³

O ďalšej situácii zo 6. augusta píše veliteľ čaty 535 Stanko: „Boje trvajú. Oddiely SA útočia na naše pozície od strany blokov BGK. Prestrelky trvajú do noci. Nemci útočia aj v noci. Idú voľnou plochou a prenikajú na ulicu Fabrycznu, do hĺbky našich pozícií. Ústupovú cestu im zablokuje plameňomet, ktorý zhotovili robotníci fabriky Citroen... Strely lietajú veľmi husto. Čata získala tri pušky, zajatcov nevzala. O boji svedčia len mŕtve telá.“⁹⁴ Dňa 10. augusta prebral nad Czerniakowom velenie Z. Netzer (pseudonym Kryska). Czerniaków bol rozdelený na menšie časti. Jednej z menších častí velil kpt. Skrzypecki (pseudonym Tur), ktorého veleniu oddiel 535 podliehal.⁹⁵ V ten istý deň oddiel 535 útočil na budovu BGK. Budovu sa podarilo obsadiť⁹⁶ a okrem toho štyri obytné domy medzi ulicami Przemysłowa a Fabryczna, kde neskôr odrazila niekoľko

86 CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 20-26.

87 Miroslaw Iringh. Umístění: AMPW. Sign. P/4118.

88 WÓJCIUK, Michał. Slovenský vojak vo Varšavskom povstaní – Miroslav Iringh „Stanko“ (1914 – 1985). In SYRNY, Marek Ed. *Slovenské národné povstanie – Slovensko a Európa v roku 1944...*, 2014, s. 186.

89 FOJCIK, Sławomir. *Żołnierze AK „Kryśka“*. Varšava : ARW, 1994, s. 35-53.

90 PODRIGALŁO, Jadwiga. Braterstwo broni – oddział Słowaków w Powstaniu Warszawskim. In *Kronika Warszawy*, roč. 2, 2004, č. 121, s. 58.

91 IRINGH, Miroslaw. *Pluton 535 Ak - Słowaków*. Umístění: AMPW. Sign. P/4118, s. 3-4.

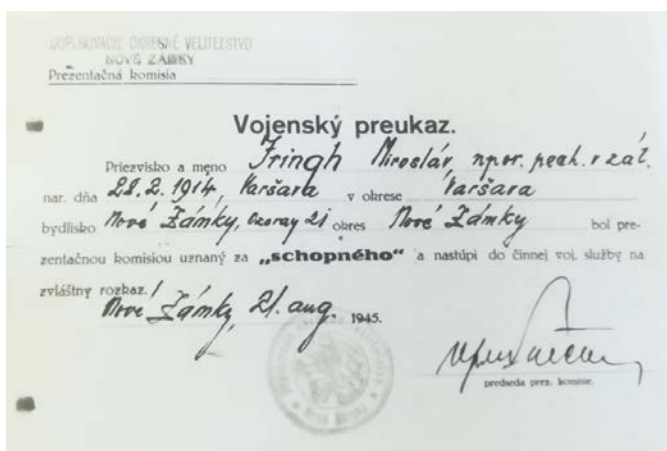
92 CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 35.

93 Iringh vo svojich pamätiach spomína na jedného Francúza, Gwiazdku, ktorého telo bolo po výbuchu na diaľku riadeného minitanku zv. goliat vyhodené do výšky piateho poschodia. Pozri CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 37.

94 FOJCIK, Sławomir. *Żołnierze AK „Kryśka“ ...*, 1994, s. 42-48.

95 CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 19.

96 IRINGH, Miroslav. *Patrol Sanitarny 535 plutonu AK*. Umístění: AMPW. Sign. P/3868, s. 1.

Vojenský preukaz Miroslava Iringha týkajúci sa služby v československej armáde (1945).⁹⁷

RACHUNEK

dla
za wydanie listu w odwołaniu 184
złożony do tabele Bismarck Sp. Spółnicy w Krakowie, Oddział w Warszawie

	21	01	21	01	21	01	21	01
ppor. Ilanko								sluzy
kap. Tamaradaj								sluzy
podpor. Lele								sluzy
podpor. Grand								sluzy
ppor. Miroslav Iringh								
ppor. Gopronau								
ek. w. Kusanau								
pluk. Niso								sluzy
" Reflektor								sluzy
Raport								sluzy
" Marau								sluzy
" Szok								sluzy
" Sita								sluzy
" Kocut								
" Raklus								
" Etk II								
" Lokot II								sluzy
" Szorrek								sluzy
" Bialy								
Stralec								
" Jab								
" Kancor								sluzy
" Polejan								sluzy
" Etk I								
" Zbrucen								
" Biblarmali								
" Galuskan								
" Boudza								sluzy
" Lokot II								sluzy
" Etk I								sluzy
" Olegmka								sluzy

Do przeniesienia

dla: 15. 01. 2021

Menný zoznam členov a strát jednotky 535, rukopis Miroslava Iringha.⁹⁸

nemeckých protiútokov v smere od Gymnázia S. Batorego.⁹⁹ Po útoku na budovu BGK oddiel získal aj prvých ranených. Boli to povstalci s pseudonymom Siła, Olejnik, Sokół a Jerzy Babiaszwili s Ławryniukom.¹⁰⁰

V týchto bojoch s oddielom 535 spolupracovala skupina AL (Armii Ludowej)¹⁰¹ por. Sasa.¹⁰² Okolo 14. augusta bola časť jednotky na inom mieste a to v budove na Łazienkowskej ulici neďaleko zvonice kostola Panny Márie. Po dvoch týždňoch bojov jednotka mala 24 vojakov a sanitára. Členovia oddielu 535 spolu s jednotkou AL sa spoločne snažili odrážať nemecké útoky a eliminovať guľometné postavenia protivníka na ulici Rozbrat. Túto pozíciu držali nasledujúce dni a okolo 20. augusta sa z pozícií v komplexe budov BGK, na rozkaz kpt. Tura, stiahli bližšie k Visle a obsadili domy na ulici Solec, roh Mącznej.¹⁰³ Pôvodné pozície oddielu prevzala skupina por. Igora.¹⁰⁴ Okrem bojových operácií oddiel 535 pomohol jednotkám AL aj s prechodmi na východný breh Wisly. Snahy súviseli s pokusom nadviazať spojenie s postupujúcou Červenou armádou.¹⁰⁵ Preplávať Wislu sa nakoniec podarilo trom spojкам AL (pseudonymy Władek, Agawa, Odynieć).¹⁰⁶

Počas 20. augusta 1944 čata zmenila pozíciu a presunula sa do zákopov na rohu ulíc Solec a Mączna. V tom čase jednotku tvorilo 18 vojakov, päť sanitárok. Úlohou oddielu bolo chrániť bod Czerniakowska, ktorý umožňoval komunikáciu s opačným brehom Wisly, na ktorom sa už nachádzali jednotky Červenej armády a 1. poľskej armády.¹⁰⁷ Medzitým aj na Slovensku vypuklo povstanie. Slovákov v oddiele veľmi potešila správa o Slovenskom národnom povstaní. Podľa slov Iringha sa idey, ktoré on a Slováci šírili v Poľsku konečne rozšírili aj na Slovensko, čo vyústilo do otvoreného odporu.¹⁰⁸ Koncom augusta bol oddiel prevelený na pozície pri kostole na ulici Łazienkowska.¹⁰⁹

V prvých dňoch septembra, po vojenskej reorganizácii oblasti, bol oddiel 535 prevelený (v rámci zoskupenia Kryska) pod velenie veliteľa 1. zboru Trojana

97 *Vojenský preukaz*. Umiestnenie: Archiwum Muzea Powstania Warszawskiego. Signatúra P/4122.

98 *Menný zoznam členov a strát jednotky 535*. Umiestnenie: Archiwum Muzea Powstania Warszawskiego. Signatúra P/3868.

99 ROZWADOWSKI, Piotr a kol. *Wielka ilustrowana Encyklopedia Powstania Warszawskiego TOM 1 Działania zbrojne...*, 2005, s. 546.

100 CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 36.

101 Armija Ludowa – armáda ľavicovo orientovanej frakcie podzemného hnutia.

102 BABICZ, Jan. *O Słowakach w Powstaniu Warszawskim*. Umiestnenie: AMPW. Sign. P/4118.

103 CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 19.

104 IRINGH, Miroslav. *Patrol Sanitarny 535 plutonu AK*. Umiestnenie: AMPW. Sign. P/3868, s. 1.

105 OKĘCKI, Stanisław. *Cudzoziemcy w polskim ruchu oporu...*, 1975, s. 151.

106 CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 20.

107 WÓJCIUK, Michał. Slovenský vojak vo Varšavskom povstaní – Miroslav Iringh „Stanko“ (1914 – 1985). In SYRNY, Marek Ed. *Slovenské národné povstanie – Slovensko a Európa v roku 1944...*, 2014, s. 188.

108 CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 20.

109 IRINGH, Miroslav. *Patrol Sanitarny 535 plutonu AK*. Umiestnenie: AMPW. Sign. P/3868, s. 2.

(Jan Żuchowski), bližšie do bataliónu Tur.¹¹⁰ Iringh protestoval, pretože pri formovaní oddielu mu boli priznané práva samostatnej kádrovej roty a nepripúšťal možnosť včlenenia do nejakého zboru, čo znamenalo oklieštenie právomoci oddielu a jeho veliteľa. Protesty boli márne a vrchné velenie sa nedalo obmäkčiť.¹¹¹ Okrem udržiavania vlastných pozícií bola jednotka využívaná aj na iných úsekoch. Napríklad začiatkom septembra 1944 sa zúčastnila spolu s jednotkou 1140 útoku na domy na ulici Przemysłowej a rohu ulice Rozbrat. Dostali sa do čiastočného obkľúčenia, z ktorého sa podarilo uniknúť pár raneným povstalcov z oboch jednotiek.¹¹²

Po prevelení Radosława na Czerniaków, ktorý prevzal velenie nad rajónom a príchode jeho jednotky do oblasti sa spolu s touto skupinou na Czerniaków dostali Hieronim Swaracki (Kogut), Stanisław Migda (Sokoł), Franciszek Stefański (Sokoł 3), ďalej povstalci s pseudonymom Biały a Marynarz, všetko pôvodní členovia oddielu 535, ktorí po začiatku povstania uviazli v inej časti mesta.¹¹³ Stanisław Komornicki, člen 104. skupiny (pod velením Radosława), spomínal na moment stretnutia s jednotkou Slovákov pozitívne. Udialo sa to, keď sa spolu s jednotkou presúval zo Starówki do Czerniakowa. Na ulici Czerniakowskiej a Okrąg sa vtedy cítil ako v inej krajine. Czerniaków ešte nepodliehal totálnemu zničeniu ako Starówka. Prvý oddiel, ktorý počas presunu Komornicki stretol bol oddiel Slovákov a hneď si všimol ich trojfarebné rukávové pásky. Vojaci čaty 535 práve porciovali a jedli zabitého koňa. Pohostili aj vojakov skupiny 104. Stanisław Komornicki sa stretol s jednotkou Slovákov ešte raz počas bojov o Zagórnu, Solec a Idżkowského.¹¹⁴

Iringh v hlásení poskytol informáciu, že 5. septembra 1944 dopadali na miesto lokácie oddielu 535 delostrelecké granáty¹¹⁵ z nemeckého pancierového vlaku 75.¹¹⁶ Podľa jeho výpovede boli granáty také veľké a silné, že jeden dokázal zničiť celý obytný dom.¹¹⁷ Granát z nemeckého pancierového vlaku zabil dvoch povstalcov Iringhovej jednotky, Waclawa Matuszewskeho (Reflektor) a Waclawa Stefańskiego (Waluś).¹¹⁸

Až do polovice septembra čata 535 bojovala v blízkosti Kostola Panny Márie Ćcenstochovskej na ulici Łazienkowska¹¹⁹ a na uliciach Przemysłowa a Rozbrat. Práve tu smerovali silné nemecké útoky a priestor už nebolo možné udržať. Bránila tiež vážne ohro-

110 ROZWADOWSKI, Piotr a kol. *Wielka ilustrowana Encyklopedia Powstania Warszawskiego TOM 1 Działania zbrojne...*, 2005, s. 546.

111 CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 38.

112 IRINGH, Mirosław. *Patrol Sanitarny 535 plutonu AK*. Umieszczenie: AMPW. Sign. P/3868, s. 3.

113 CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 39.

114 KOMORNICKI, Stanisław. *Na barykadach Warszawy*. Varšava : Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, 1964, s. 250-265.

115 IRINGH, Mirosław. *Patrol Sanitarny 535 plutonu AK*. Umieszczenie: AMPW. Sign. P/3868, s. 3.

116 KOMUNDA, Michał, ed. *Leksykon militariów Powstania Warszawskiego*. Varšava : Muzeum Powstania Warszawskiego, 2012, s. 234-235.

117 IRINGH, Mirosław. *Patrol Sanitarny 535 plutonu AK*. Umieszczenie: AMPW. Sign. P/3868, s. 3.

118 CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 37.

119 WÓJCIUK, Michał. Slovenský vojak vo Varšavskom povstaní – Mirosław Iringh „Stan-ko“ (1914 – 1985). In SYRNY, Marek Ed. *Slovenské národné povstanie – Slovensko a Európa v roku 1944...*, 2014, s. 188.

zenú nemocnicu Blazsanka. Členom jednotky 535 sa v priebehu prvej polovice septembra podarilo zajať niekoľko nemeckých vojakov. Okrem príslušníkov pechoty to boli zostrelení letci a dokonca jeden major Wehrmachtu. Napriek pár úspechom oddiel iba odrážal útoky a nevykonával žiadnu ofenzívnu činnosť.¹²⁰

Kryl ústup povstaleckých oddielov z Przemysłowej 36 a úspešne dobyl opustené domy v časti Solec 1. Po 10. septembri boli ranené dve sanitárky oddielu Maria Sobczyńska (Tessa) a Irena Chudzińska-Ducka (Wrzos).¹²¹ Oddiel všeobecne držal veľmi výhodné a strategické pozície na brehu Visly odkiaľ bolo možné prekonať rieku na druhý breh (ulice Mązna a Solec). Tieto pozície sa darilo jednotke udržať až do 14. septembra, potom bola vytlačená silnými nemeckými útokmi. Nemci medzitým obsadili celú ulicu Fabrycznu.¹²² Jednotka sa kvôli hrozbe obklúčenia s veľkými stratami presunula na Zagórnu 6¹²³ a 8,¹²⁴ obsadila prízemie a prvé poschodie obytného domu.¹²⁵ Na následky zranení, ktoré počas ústupu utrážil, zomrel Gruzinec Józef Tamaradze. Ďalšieho raneného po presune zdravotnícky umiestnili v drevenej budove skladu Warszawskiego Towarzystwa Wioślarského (Varšavského združenia veslárov). Neskôr na budovu spadla bomba a raneného zabil.¹²⁶

V tomto období bol každý člen jednotky 535 s výnimkou dvoch sanitárok ťažko či ľahko ranený.¹²⁷ Oddiel odrážal nemecké útoky na Zagórnej až do rozkazu mjr. Bicza o ústupe. Vtedy sa ako zadný voj povstaleckých jednotiek oddiel 535 dostal do blízkosti ulice Idzkowského. Zo všetkých jednotiek tu oddiel 535 prišiel ako posledný. Nasledujúce dni sa členovia oddielu 535 dostávali do kontaktu s poľskými vojakmi, ktorí sa preplavili do mesta z východného brehu Visly.¹²⁸ V období do 16. septembra čata 535 utrpela posledné straty a padli dvaja členovia oddielu s pseudonymom Hermes a Arab.¹²⁹ Oddiel 535 Slovákov bojoval spolu s poľskými jednotkami až do 19. septembra, keď sa jeho zvyšky presunuli na ulicu Solec. Práve tu oddiel 535 ukončil svoju bojovú cestu. Iringh v tento deň spomína na množstvo ranených. Podľa jeho slov bol ranený každý jeden z prítomných vojakov poľskej armády, ktorá vykonala výsadok na západný breh Visly.¹³⁰

120 IRINGH, Mirosław. *Patrol Sanitarny 535 plutonu AK*. Umiestnenie: AMPW. Sign. P/3868, s. 4.

121 URBANEK, Bożena. *Pielęgniarki i sanitariuszki w Powstaniu Warszawskim 1944 r.* Varšava : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1988, s. 298.

122 IRINGH, Mirosław. *Patrol Sanitarny 535 plutonu AK*. Umiestnenie: AMPW. Sign. /3868, s. 4.

123 IRINGH, Mirosław. *Pluton 535 Ak - Słowaków*. Umiestnenie: AMPW. Sign. P/4118, s. 4.

124 ROZWADOWSKI, Piotr a kol. *Wielka ilustrowana Encyklopedia Powstania Warszawskiego TOM 1 Działania zbrojne...*, 2005, s. 546.

125 IRINGH, Mirosław. *Patrol Sanitarny 535 plutonu AK*. Umiestnenie: AMPW. Sign. P/3868, s. 5.

126 URBANEK, Bożena. *Pielęgniarki i sanitariuszki w Powstaniu Warszawskim 1944 r...*, 1988, s. 298.

127 CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 40.

128 BABICZ, Jan. *O Słowakach w Powstaniu Warszawskim*. Umiestnenie: AMPW. Sign. P/4118.

129 CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 42.

130 IRINGH, Mirosław. *Patrol Sanitarny 535 plutonu AK*. Umiestnenie: AMPW. Sign. P/3868, s. 6.

Miroslav Iringha v čase povstania.¹³¹

Uniforma a prilba Miroslava Iringha v Múzeu poľskej armády vo Varšave.¹³²

Časť expozície v Múzeu varšavského povstania venovaná pamiatke cudzincov a Slovákov zapojených v povstaní.¹³³

Znak oddielu 535 Slovákov, expozícia Múzea varšavského povstania.¹³⁴

Ukončenie bojovej činnosti oddielu 535

Oddiel 535, respektíve to, čo z neho ostalo už nepredstavoval žiadnu bojovú silu. Následne sa uskutočnila evakuácia,¹³⁵ pri ktorej väčšina členov jednotky 535 prekročila Vislu.¹³⁶ Evakuácia sa uskutočnila na základe súhlasu lekára, ktorý mal dozor nad evakuáciou ranených na východný breh Visly. Ranení Iringh a jeho skupina preplávali do Saskej Kěpy,¹³⁷ kde sa už nachádzali jednotky poľskej armády a Červej armády. Pri evakuácii im pomáhali ženisti 1. poľskej armády. Iringh uviedol, že v čase evakuácie mala jednotka už iba 11 ľudí, z toho bolo deväť zranených.¹³⁸ Počas evakuácie Iringha zahliadol aj ranený kpt. Tum. Vo svojich spomienkach tvrdí, že v spomínaný deň videl Iringha ako spolu s iným z povstalcov z jeho jednotky pádľoval na rozstrieľanom člne na druhý breh Visly.¹³⁹ Ranenému Iringhovi pri evakuácii a plavbe cez Vislu pomáhal Gruzínek Alchazaszwili.¹⁴⁰

Počty evakuovaných sa však v iných zdrojoch líšia a je možné stretnúť sa aj s údajom sedem ranených evakuantov.¹⁴¹ Na druhý breh sa nepodarilo dostať dvom sanitárkam, Haline Wojtys (Ryta) a Józefe Keppel-Kotowskej (Kama). Boli ranené, ale podarilo sa im zamiešať sa medzi civilné obyvateľstvo a počas celomestskej evakuácie civilného obyvateľstva opustiť zničené mesto. Ryta skončila v Pruszkowe, neskôr v nemocnici v Milanówku. Kama skončila v nemocnici v Błoniu.¹⁴² Oddiel 535 počas povstania utrážil celkové straty vo výške 70 % pôvodného stavu.¹⁴³ Jeho členovia bojovali a padli na Czerniakowe, v Środnieści, Mokotowe.¹⁴⁴ Po evakuácii a prechode na východný breh Visly sa o povstalcov čaty 535 začalo zaujímať Informačné oddelenie poľskej armády.¹⁴⁵ Boli prevelení pod velenie plukovníka Georija Michajloviča

131 *Pismo poselstwa czechostowackiego do ppor. Mirosława „Stanko“ Iringa*. Umístění: Umístění: Archiwum Muzea Wojska Polskiego. Signatúra 2007/c.

132 Archív autora.

133 Archív autora.

134 Archív autora.

135 Anonym. *Statue of the Czerniaków Rebels and Soldiers of the First Polish Army*. [online]. [cit. 15. 8. 2019]. Dostupné z: <https://gloshistorii.pl/en/p/statue-of-the-czerniakow-rebels-and-soldiers-of-the-first-polish-army/>.

136 CIAĞWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 20.

137 IRINGH, Mirosław. *Patrol Sanitarny 535 plutonu AK*. Umístění: AMPW. Sign. P/3868, s. 7.

138 Š. J. K polstoročiu dvoch povstaní. In *Život*, 1994, č. 4, s. 1.

139 FOJCIK, Sławomir. *Żołnierze AK „Kryśka“...*, 1994, s. 188.

140 OKĘCKI, Stanisław. *Cudzoziemcy w polskim ruchu oporu...*, 1975, s. 147.

141 WÓJCIUK, Michał. Slovenský vojak vo Varšavskom povstaní – Mirosław Iringh „Stanko“ (1914 – 1985). In SYRNY, Marek Ed. *Slovenské národné povstanie – Slovensko a Európa v roku 1944...*, 2014, s. 187.

142 URBANEK, Bożena. *Pielęgniarki i sanitariuszki w Powstaniu Warszawskim 1944 r...*, 1988, s. 306.

143 ROZWADOWSKI, Piotr a kol. *Wielka ilustrowana Encyklopedia Powstania Warszawskiego TOM 1 Działania zbrojne*, 2005, s. 546.

144 IRINGH, Mirosław. *Pluton 535 Ak - Słowaków*. Umístění: AMPW. Sign. P/4118, s. 5.

145 WÓJCIUK, Michał. Slovenský vojak vo Varšavskom povstaní – Mirosław Iringh „Stanko“ (1914 – 1985). In SYRNY, Marek Ed. *Slovenské národné povstanie – Slovensko a Európa v roku 1944...*, 2014, s. 188.

Domarackého, člena generálneho štábu pre spravodajské vyšetrovanie a veliteľa prieskumných oddielov 1. poľskej armády.¹⁴⁶ Po vypočúvaniach bola vojakom oddielu 535 ponúknutá možnosť odchodu, ale niektorí z nich (napríklad povstalci oddielu 535 s pseudonymom Kohút a Vis)¹⁴⁷ sa spolu s Miroslavom Iringhom dobrovoľne pridali k poľským jednotkám, ktoré bojovali v súčinnosti s Červenou armádou.¹⁴⁸

V zbierke Archívu Múzea varšavského povstania sa nachádzajú spomienky Miroslava Iringha na hrdinstvo členov jeho jednotky. Spomína na Žida Boleslawa, ktorý vo varšavskom gete stratil celú rodinu. Bol to bývalý vojak s dobrým výcvikom. Podarilo sa mu zneškodniť nemeckého goliata, a tak zachránil jednu z barikád, ktorá by bola týmto goliatom zničená.¹⁴⁹ Zaujímavá je aj správa o členovi jednotky Marjanovi, ktorý mal v oblube alkohol. Iringh mu dovolil opustiť jednotku, aby navštívil svoju ženu a dieťa, pretože bývali neďaleko Varšavy. Marjan sa stratil a Iringh ho našiel zbedačeného v nemocnici. Marjan vysvetľoval, že keď sa vrátil domov jeho dom a okolie obsadili Nemci. Pustil sa s nimi do boja. Počas toho Nemci zabili jeho ženu a dieťa a Marjana zranili, ale podarilo sa mu uniknúť.¹⁵⁰ Ďalšia správa sa týka poddôstojníka (plutonowego) Visa. Keď sa s Iringhom plazili úzkym kanálom a Nemci ich zasypali granátmi, Iringh stratil vedomie. Keď sa prebudil uvidel Visa, ako strelbou úporne bráni zraneného veliteľa jednotky.¹⁵¹

Ďalšie osudy väčšiny povstalcov z oddielu 535 nie sú známe. Iringh sa po vojne snažil vypátrať príbehy ľudí zo svojej jednotky, ale nepodarilo sa mu vypátrať príbehy všetkých. O preživších Gruzíncoch a Arménoch Iringh po vojne nemal žiadne správy. Je veľmi pravdepodobné, že sa stali obeťou sovietskych tajných služieb alebo skončili v gulagu. Iringhovi sa podarilo zistiť aj to, že po povstaní sa štyria preživší Slováci z oddielu presťahovali na Slovensko. V Poľsku ich ostalo žiť do desať. Zygmunt Materski z oddielu 535 sa dostal do nemeckého zajatia. V Rakúsku utiekol z transportu, ktorý mieril do koncentračného tábora a podarilo sa mu dostať do Juhoslávie, kde sa pripojil k miestnym partizánom J. Tita.¹⁵²

Iringha veľmi zaujímala aj správa o skupine Slovákov, ktorí prebehli z maďarskej armády. Podľa dostupných správ bojovali na Mokotowe a padli v bojoch o budovu technickej univerzity. Iringhovi sa, žiaľ, o týchto Slovákoch nepodarilo ani vďaka jeho známostiam nič bližšie nájsť.¹⁵³ Na túto slovenskú skupinu spomína aj Mięczysław Juchniewicz. Podľa neho to bola 25-členná skupina slovenských dezertérov

146 Anonym. *Домарацкии Георгии Михайлович*. [online]. [cit. 22. 1. 2019]. Dostupné z: https://pamyat-naroda.ru/heroes/podvig-chelovek_nagrazhdenie18828070/.

147 CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 26.

148 WÓJCIUK, Michał. Slovenský vojak vo Varšavskom povstaní – Miroslav Iringh „Stanko“ (1914 – 1985). In SYRNY, Marek Ed. *Slovenské národné povstanie – Slovensko a Európa v roku 1944...*, 2014, s. 188.

149 IRINGH, Mirosław. *Patrol Sanitarny 535 plutonu AK*. Umiestnenie: AMPW. Sign. P/3868, s. 48.

150 IRINGH, Mirosław. *Patrol Sanitarny 535 plutonu AK*. Umiestnenie: AMPW. Sign. P/3868, s. 48-49.

151 IRINGH, Mirosław. *Patrol Sanitarny 535 plutonu AK*. Umiestnenie: AMPW. Sign. P/3868, s. 49.

152 CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 26.

153 CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 39.

z maďarskej armády. V boji všetci padli.¹⁵⁴ O týchto Slovákoch sa tiež zmieňuje Stanisław Okiecki, ktorý tvrdí, že v bojoch o budovu technickej univerzity zahynulo 18 Slovákov, dezertérov z maďarskej armády, ktorí sa na Mokotowe pridali ku skupine kpt. Golského. Nie je nemožné overiť pravdivosť tejto správy, pretože sa nezachovali žiadne pramene, ktoré by to potvrdili alebo vyvrátili. V tej istej knihe sa spomínajú aj sanitárky, pôvodom z Banskej Bystrice, ktoré pomáhali raneným na ulici Marzałkowskej 43. Žiaľ, ani o týchto sanitárkach neexistujú žiadne ďalšie informácie.¹⁵⁵

Oddiel 535 v povstaleckej tlači

Čata 535 bola vďaka svojej aktivite dokonca spomenutá aj v povstaleckej tlači. Zmienka o povstaleckom oddiele zloženom zo Slovákov sa nachádza v Biuletyn Informacyjny. Vo vydaní z 18. augusta sa v ňom objavil článok s názvom *Słowacy, Francuzi, Żydzi w szeregach AK* (Slováci, Francúzi, Židia v radoch AK), v ktorom sa píše, že medzi oddielmi AK na Powiślu bojuje skupina Slovákov, ktorá patrí do slovenskej jednotky. Žiaľ, 1. augusta sa nepodarilo všetkým členom jednotky dostať na zberné miesto oddielu a tí, ktorí sa nestihli dostať na zberné miesto bojovali v iných častiach mesta. Skupina bojovala pod velením ppor. Stanka (Miroslava Iringha), ktorý počas práce v podzemnom hnutí pracoval na poľsko-slovenskom zblížení. Článok ďalej informuje, že v tom istom oddiele bojujú štyria Francúzi, ktorí v poľskom podzemnom hnutí pracovali ešte pred vypuknutím povstania.¹⁵⁶ Informácia o Francúzoch v oddiele je však mylná, tí bojovali v inej jednotke.

Zmienka o bojujúcich Slovákoch sa nachádza aj v novinách *Warszawa Walczy – żołnierska gazeta ścienna* (Varšava bojuje – vojenské nástenné noviny) z pondelka 28. augusta 1944. Uverejnené sú tu dve fotografie a jedna z nich je venovaná oddielu Slovákov. Presne deväť príslušníkov oddielu 535 (medzi nimi aj Miroslav Iringh) pózuje pred objektívom s rozprestretou slovenskou zástavou. Na fotografii sú viditeľne aj trojfarebné rukávové pásky príslušníkov oddielu. Žiaľ, v novinách sa nenachádza článok, ktorý by sa venoval ich pôsobeniu v povstaní, ide len o zmienku, že v povstaní, na Czerniakowe, bojovali tiež Slováci.¹⁵⁷

Zmienky o Slovákoch sa nachádzajú aj v denníku *Czerniaków w Walce* (*Czerniaków v boji*), ktorý bol určený pre potreby povstalcov bojujúcich na Czerniakowe. Je isté, že do kontaktu s denníkom sa dostali aj vojaci oddielu Slovákov. Žiaľ, v číslach 1 (z 22. augusta) až 19 (11. septembra) sa článok, ktorý by sa venoval aktivite Slovákov alebo ich účasti v povstaní nenachádza. V čísle 12 z 3. septembra 1944 tohto denníka je iba krátka správa o tom, že celé územie Slovenska pohltilo protinemecké povstanie.¹⁵⁸ Podľa slov Iringha sa slovenskí členovia oddielu tejto správe

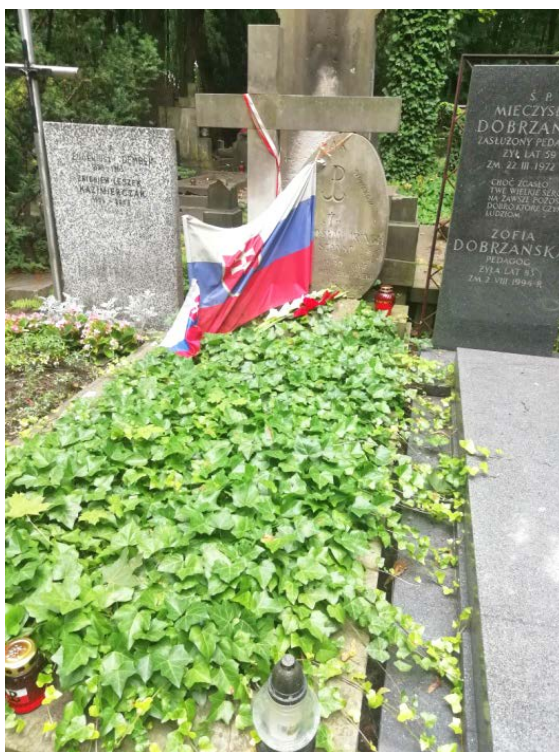
154 JUCHNIEWICZ, Mieczysław. *Naturalni sojusznicy*. Umiesťenie: AMPW, 1987. Sign. P/4118.

155 OKIECKI, Stanisław. *Cudzoziemcy w polskim ruchu oporu...*, 1975, s. 152.

156 Słowacy, Francuzi, Żydzi w szeregach AK. In *Biuletyn Informacyjny*, roč. 6, 18. 7. 1944, č. 55, s. 2.

157 GNON. Słowacy w obronie Warszawy. In *Warszawa Walczy – żołnierska gazeta ścienna*, 1944, č. 49, 28. 8. 1944.

158 STRZEMŻALSKI, Zbigniew – POZNAŃSKI Stanisław. Różne. In *Czerniaków w walce*, 3. 9. 1944, č. 12.

Hrob Miroslava Iringha, stav k 2. augustu 2019.¹⁵⁹

Spomienková slávnosť na Czerniakówe (Zagórna 5) pri príležitosti 75. výročia Varšavského povstania 29. júla 2019.¹⁶⁰

veľmi potešili.¹⁶¹ Domnievame sa, že príslušníci oddielu 535 sa o povstanie dozvedeli práve z novin *Czerniaków w Walce*, ale až 3. septembra 1944, čiže pár dní po vypuknutí povstania na Slovensku. Ďalšia správa o povstanie na Slovensku sa objavila v týchto novinách 8. septembra.¹⁶² Informácie o povstanie na Slovensku uverejnili tiež iné povstalecké noviny, napríklad 1. septembra *Warszawa Walczy*.¹⁶³

Záver

Oddiel Slovákov je momentálne v poľskom historickom povedomí pomerne známy a veľmi pozitívne vnímaný. V časoch totality v Poľsku bola téma povstania tabuizovaná. Preto nebolo počuť ani o Slovákoch bojujúcich v povstaní, ale táto téma sa po páde totality dostala do pozornosti a povedomia verejnosti.¹⁶⁴ Oddiel 535 a jeho účasť v povstaní vyvoláva úctu Poliakov nielen z dôvodu, že bránil významnú časť Varšavy, ale že jeho členovia, cudzinci prelievali krv za slobodu ich krajiny. Pri rozhovoroch s poľskými historikmi, povstalcami a každým, kto má slovenský oddiel v povedomí som sa stretol len s pozitívnymi reakciami. Slováci boli charakterizovaní ako veľmi odvážni, odhodlaní bojovníci. Podľa slov povstalcu Piotra Łubieńskiego boli Slováci hrdinovia a sám ako povstalec a pamätník povstania im vzdáva česť za to, čo ako cudzinci pre Poľsko urobili. Hovoril o ich odvahe a odhodlaní a o tom, že síce boli cudzinci, napriek tomu nebojovali z donútenia, ale z vlastného presvedčenia proti zločineckému režimu a za slobodu.¹⁶⁵

Je nepochybné, že slovenský faktor v povstaní nebol zanedbateľný a vďaka miestam historickej pamäti sú dodnes jeho aktivity a hrdinstvo vo Varšave pripomínané. Po druhej svetovej vojne na prelome 70. a 80. rokov boli dokonca vydávané odznaky, ktoré odkazovali na jednotlivé oddiely, ktoré sa do povstania zapojili. Takýto odznak bol vydaný aj pre oddiel 535 Slovákov. Mal tvar zdeformovanej elipsy. V strede sa nachádza kotvica a okolo nej nápis MOKOTÓW°1944°CZERNIAKÓW/535 AK. Zadné pole odznaku je delené na tri pásy, ktoré symbolizujú slovenské národné farby. Materiál, z ktorého je odznak vyrobený je mosadz a rozmery sú 20 x 22 mm.¹⁶⁶

V roku 1996 bol oddiel 535 vyznamenaný prezidentom mesta Varšava medailou Cztery Wieki Stołeczności Warszawy (Štyri storočia hlavného mesta Varšavy).¹⁶⁷ V súčasnosti sa vo Varšave nachádza niekoľko miest, ktoré pripomínajú pôsobenie čaty 535.

159 Archív autora.

160 Archív autora.

161 CIAĞWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim...*, 2004, s. 20.

162 STRZEMŻALSKI, Zbigniew – POZNAŃSKI Stanisław. Powstanie na Słowacji. In *Czerniaków w walce*, piatok 8. 9. 1944, č. 17.

163 STRZEMŻALSKI, Zbigniew – POZNAŃSKI Stanisław. Słowacja chwyciła za broń. In *Warszawa Walczy – żołnierska gazeta ściennea*. 1. 9. 1944, č. 53.

164 Š. J. K polstoročiu dvoch povstaní. In *Život*, 1994, č. 4, s. 1-2.

165 Rozhovor s Piotrom Łubieńskim, 24. 7. 2019, archív autora.

166 SEYDLITZ, Maciej. *535 pluton AK*. [online]. [cit. 28. 8. 2019]. Dostupné z: http://www.sppw1944.org/index.html?%2Foddziały1944%2Fodznaki.html&fbclid=IwAR1-rP_KN8S-slPvqkgCMKkbOHTtliVs6k2iGrgrrzmNXRxXdpA93YVgU1AA.

167 ŚWIĘCICKI, Marcin. *K-AS-071/133-41/96*. Umieszczenie: AMPW. Sign. P/4118. 1996.

Bud' to sú samotné názvy ulíc, kde táto jednotka bojovala, ale existuje aj rad pamätníkov. Na Czerniakowe sa nachádza námestie, pomenované vďaka iniciatíve Zväzu varšavských povstalcov po Miroslavovi Iringhovi. Námestie nie je situované náhodne. Práve v týchto miestach oddiel 535 zvidol počas povstania najťažšie boje. Mestská rada Varšavy podnet na pomenovanie námestia po Iringhovi dostala v roku 1994 a návrh odsúhlasila.¹⁶⁸ Pred vojnou sa na mieste námestia nachádzala zástavba ulíc Czerniakowska a Szarej. Námestie sa dnes nachádza na križovatke ulíc Okrağ, Wilanowska, Czerniakowska. Na námestí je umiestnený aj pamätník, ktorý bol na počesť vojakov oddielu 535 odhalený 4. septembra 2002¹⁶⁹ za účasti slovenského veľvyslanca v Poľsku, veteránov Varšavského povstania a členov jednotky 535, dcéry Miroslava Iringha a iných významných hostí. Samotnému odhaleniu predchádzala svätá omša v Kostole Svätej Trojice na Czerniakowe odkiaľ sa uskutočnil slávnostný sprievod na námestie a k pamätníku.¹⁷⁰

Text na pamätníku je napísaný v poľskom a slovenskom jazyku. Znie: „Ku cti Slovákom. Hrdinským vojakom čaty 535 štátnej armády bojujúcim vo Varšavskom povstaní v uliciach Czerniakowa od 1. agusta 1944 pod velením ppor. Miroslava Iringha „Stanka“ v 1.rote práporu „Tur“ zoskupenia „Kryśka.“¹⁷¹ V roku 2002 sa pomník a námestie stali jednou zo zastávok Marszu pamięci (Pochodu pamäti), ktorý predstavoval spomienkovú akciu na Varšavské povstanie.¹⁷² V roku 1998 bola v Slovenskom inštitúte vo Varšave zorganizovaná výstava, v ktorej boli prezentované predmety spojené s povstaním, medzi nimi aj osobné veci Miroslava Iringha.¹⁷³

Okrem toho sa v Kostole Panny Márie vo Varšave nachádzajú okenné vitráže, ktoré pripomínajú príbeh jednotky 535.¹⁷⁴ Ďalšie pozostatky po existencii čaty Slovákov sa nachádzajú v zbierke Múzea Varšavského povstania a patria do nej predmety, ktoré patrili príslušníkom tejto jednotky. Ide o oblečenie, ktoré na sebe mali povstalci počas bojov, bojovú zástavu oddielu, rukávové pásky, dokumenty. V múzeu je aj jedna časť expozície venovaná práve čate 535 a zachytáva jej pôsobenie v povstaní. Expozíciu samozrejme dopĺňajú fotky Miroslava Iringha. Rozsiahla zbierka fotografií Iringha sa dnes nachádza v Bibliotece Narodowej (Národnej knižnici), ale v čase nášho výskumu (leto 2019) k dispozícii neboli, pretože oddelenie ikonografie tejto knižnice prechádzalo rekonštrukciou.

Jedným z kultových miest pietnej spomienky na čatu Slovákov je hrob Iringha na cintoríne Powązki.

168 Uchwała Nr III/10/94. Umieszczenie: AMPW. Sign. P/4118.

169 DEREZIŃSKI, Janusz. *Pamiętne miejsca Czerniakowa* Varšava : Środowisko Żołnierzy AK Zgrupowania „Kryśka“, s. 54.

170 Š. J. Námestie slovenského veliteľa. In *Život*, 1994, č. 11, s. 1.

171 DEREZIŃSKI, Janusz. *Pamiętne miejsca Czerniakowa...*, 2004, s. 54.

172 MAŁYSZKO, Jerzy. Słowakom – powstańcom w dowód wdzięczności. In *Nasz Dziennik*, 5. 9. 2002, č. 207, s. 2.

173 LIPKA, Cezary. Nieznany bohater Powstania Warszawskiego. In *Nasz Dziennik*. 19. 10. 1998, s. 8.

174 WÓJCIUK, Michał. Slovenský vojak vo Varšavskom povstaní – Miroslav Iringh „Stanko“ (1914 – 1985). In SYRNY, Marek Ed. *Slovenské národné povstanie – Slovensko a Európa v roku 1944...*, s. 191.

Zoznam prameňov:**Archívne pramene**

- BABICZ, Jan. *O Slovakach w Powstaniu Warszawskim*. Umieszczenie: Archiwum Muzea Powstania Warszawskiego (AMPW). Signatúra (sign.) P/4118.
- Europa Srodkowa Nr. 4, str. 12*. Umieszczenie: Archivum Muzea Wojska Polskiego (AMWP). Sign. 2004/1/c.
- Iringh*. Umieszczenie: AMPW. Sign. P/4118.
- IRINGH, Miroslav. *Patrol Sanitarny 535 plutonu AK*. Umieszczenie: AMPW. Sign. P/3868, s. 1.
- JUCHNIEWICZ, Mieczysław. *Naturalni sojusznicy*. Umieszczenie: AMPW. Sign. P/4118. 1987.
- LEGUN. *Rozkaz dzienny nr. 3 d-cykompanii Słowaków*. Umieszczenie: AMWP. Sign. 2008/c.
- Miroslaw Iringh (1914 – 1985) „Stanko“, „Stanko z Nitry“*. Umieszczenie: AMPW. Sign. P/4118.
- Miroslaw Iringh*. Umieszczenie: AMPW. Sign. P/4118.
- IRINGH, Miroslaw. *Pluton 535 Ak – Słowaków*. Umieszczenie: AMPW. Sign. P/4118, s. 3-4.
- PODRYGAŁŁO Jadwiga. *Braterstwo w broni Słowacy w Powstaniu Warszawskim 1944 r.* Umieszczenie: AMPW. Sign. P/4118.
- Rozhovor s Piotrom Łubieńskim, 24. 7. 2019, archív autora.
- ŚWIĘCICKI, Marcin. 1996. *K-AS-071/133-41/96*. Umieszczenie: AMPW. Sign. P/4118.
- Uchwala Nr. III/10/94*. Umieszczenie: AMPW. Sign. P/4118.
- VÁŠÁRYOVÁ, Magda. *Slováci vo Varšavskom povstaní a čakanie na uznanie*. Umieszczenie: AMPW. Sign. P/4118. 2004.

Literatúra

- BOKRIEWICZ, Adam. *Powstanie Warszawskie 1944 Zarys działań natury wojskowej*. Varšava : Muzeum Powstania Warszawskiego, 2018. 1133 s. ISBN 978-83-64308-20-8.
- BRODACKI, Rafał. *Powstanie Warszawskie, Fakty mniej znane*. Krakov : Vesper, 2014. 292 s. ISBN 978-83-7731-186-8.
- CIĄGWA, Józef – SZPERNOGA, Jan. *Słowacy w Powstaniu Warszawskim*. Krakov : Instytut Słowacki w Warszawie, 2004. 68 s. ISBN 83-89707-33-0.
- CZUGAJEWSKI, Ryszard. *Na barykadach w kanałach i gruzach Czerniakowa*. Varšava: PAX, 1970. 186 s.
- DEREZIŃSKI, Janusz. *Pamiętne miejsca Czerniakowa*. Ząbki: Apostolicum, 2004. 126 s. ISBN 83-7031-445-7.
- FOJCIK, Sławomir. *Żołnierze AK „Kryśka“*. Varšava: ARW, 1994. 866 s. ISBN 83-902512-0-5.
- KOMORNICKI, Stanisław. *Na barykadach Warszawy*. Varšava: Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, 1964. 361 s.
- KOMUNDA, Michał, ed. *Leksykon militariów Powstania Warszawskiego*. Varšava: Muzeum Powstania Warszawskiego, 2012. 388 s. ISBN 978-83-60142-51-6.

- LÁNÍK, Jaroslav, ed. *Vojenské osobnosti československého odboje*. Praha: Vojenský historický ústav Praha, Vojenský historický ústav Bratislava, 2005. 349 s. ISBN 80-7278-233-9.
- OKĘCKI, Stanisław. *Cudzoziemcy w polskim ruchu oporu*. Varšava: Wydawnictwo Interpress, 1975. 218 s.
- OKĘCKI, Stanisław – JUCHNIEWICZ, Mieczysław. *Nie dzieliły ich Tatry*. Varšava: Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, 1983. 332 s. ISBN 93-11-06870-4.
- PACZKOWSKA, Ilona, ed.. *Słowacy w Polsce*. In *Polish Culture*, roč. 4, 1998, č. 5, s. 60. ISSN 1428-8842.
- ROZWADOWSKI, Piotr a kol. *Wielka ilustrowana Encyklopedia Powstania Warszawskiego TOM 1 Działania zbrojne*. Varšava: Warszawa Walczy 1939 – 1945, 2005. 725 s. ISBN 83-11-09261-3.
- SYRNY, Marek a kol. *Slovenské národné povstanie – Slovensko a Európa v roku 1944*. Banská Bystrica: Múzeum Slovenského národného povstania, 2014. 751 s. ISBN 9788089514304.
- URBANEK, Bożena. *Pielęgniarki i sanitariuszki w Powstaniu Warszawskim 1944 r.* Varšava: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1988. 535 s. ISBN 83-01-06803-5.

Noviny a časopisy

- ADAMEC, Adam. SNV – Čata 535 Slovákov. In *Život*, roč. 27, 1984 č. 8, s. 2-4. *Biuletyn Informacyjny*. č. 11, s. 29.
- GNON. Słowacy w obronie Warszawy. In *Warszawa Walczy – żołnierska gazeta ścien-
na*, 28. augusta 1944, č. 49.
- CHALUPEC, Adam. Varšavské povstanie. In *Život*, roč. 17, 1974. č. 8, s. 4-7.
- LAINCZ, Eduard. Pomoc Slovákov polskej kuriérskej službe cez okres Stará Ľubov-
ňa v rokoch 1939 – 1944. In *Vojenská história*, roč. 18, 2014. č. 2, s. 59.
- LIPKA, Cezary. Nieznany bohater Powstania Warszawskiego. In *Nasz Dziennik*,
19. 10. 1998, s. 8.
- MAŁYSZKO, Jerzy. Słowakom – powstańcom w dowód wdzięczności. In *Nasz Dzien-
nik*. 5. 9. 2002, č. 207, s. 2.
- PODRIGAŁŁO, Jadwiga. Braterstwo broni – oddział Słowaków w Powstaniu War-
szawskim. In *Kronika Warszawy*, roč. 2, 2004, č. 121, s. 58.
- Słowacy, Francuzi, Żydzi w szeregach AK. In *Biuletyn Informacyjny* 18. VII. 1944, roč.
6, 1944, č. 55, s. 2.
- STRZEMŻALSKI, Zbigniew – POZNAŃSKI Stanisław. Słowacja chwyciła za broń.
In *Warszawa Walczy – żołnierska gazeta ścien-
na*, 1. 9. 1944, č. 53.
- STRZEMŻALSKI, Zbigniew – POZNAŃSKI Stanisław. Różne. In *Czerniaków w wal-
ce*, 3. 9. 1944, č. 12.
- STRZEMŻALSKI, Zbigniew – POZNAŃSKI Stanisław. Powstanie na Słowacji. In
Czerniaków w walce, 8. 9. 1944, č. 17.
- Š. J. K polstoročiu dvoch povstaní. In *Život*, 1994, č. 4, s. 1.
- Š. J. Námestie slovenského veliteľa. In *Život*, 1994, č. 11, s. 1.

Internetové odkazy

- Anonym. *Kamień w holdzie Słowakom*. [online]. [cit. 15. augusta 2019]. Dostupné z: <https://gloshistorii.pl/p/kamien-w-holdzie-slowakom/>.
- Anonym. *Statue of the Czerniaków Rebels and Soldiers of the First Polish Army*. [online]. [cit. 15. augusta 2019]. Dostupné z: <https://gloshistorii.pl/en/p/statue-of-the-czerniakow-rebels-and-soldiers-of-the-first-polish-army/>.
- Anonym. *Домарауцкiй Георгiй Михаiлович*. [online]. [cit. 22. januára 2019]. Dostupné z: https://pamyat-naroda.ru/heroes/podvig-chelovek_nagrazhdenie18828070/.
- PACIOREK, Radoslaw. *Tadeusz Roman „Kowalski“*. [online]. [cit. 8. augusta 2019]. Dostupné z: 1944.pl/archiwum-historii-mowionej/tadeusz-roman,1358.html. 2007
- PACUT, Michal. *Hełm Mirosława Iringha ps. „Stanko“* [online]. [cit. 15. januára 2019]. Dostupné z: <http://www.muzeumwp.pl/emwpaedia/helm-miroslaw-a-iringha-ps-stanko.php>.
- SEYDLITZ, Maciej. *535 pluton AK*. [online]. [cit. 28. augusta 2019]. Dostupné z: http://www.sppw1944.org/index.html?%2Foddzialy1944%2Fodznaki.html&fbclid=IwAR1-rP_KN8SslPvqkgCMKkbOHTtliVs6k2iGrgrrzmNXRxXdpA93YVgU-1AA. 2004.